

פרשת "בא"

מתוך "ליקוטי שמואל"

מלקט ועורך ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

פרשת בא

התבוננות חוסכת סבל רב (הרב שלמה הלוי)

פרשת בא בגימטרייה 2, + 1, = 3 שלש מכות אחרונות שה' מביא על פרעה. ננסה לחשוב. פרעה סבל ממכות קשות בשל סירובו לשחרר את בני ישראל, מדוע סבל כל כך ! ?

הדבר יובן על פי משל של המגיד מדובנא : מלך ביקש מהטבח שלו להכין עבורו דג, משניגש המלך לאכול חש מיד בריח שעלה מין הדג, ריח המבשר שהוא אינו ראוי למאכל. המלך כעס על הטבח והחליט להענישו בשל כך. המלך שאהב אותו נתן לו ברירה בין שלושה עונשים, או שיאכל את מה שבישל, או שיקבל מאה מלקות, או שישלם מאה זהובים. הטבח היה קמצן ושכל לא היה לו, חשב לעצמו, שכדאי לו לאכול את הדג ולפטור עצמו מהעונש. לאחר שנתנו לו לאכול את צלחת הדג הסרוח, ואכל מחצית, וחש ברע ורצה להקיא, התחרט ובקש לנסות לקבל המאה מלקות. כי לשלם, כלל לא עלה על דעתו, שהרי קמצן היה. החלו להלקותו כדבעי. וכאשר הגיעו לארבעים - חמשים מלקות, ראה שלא יוכל להחזיק עוד מעמד, אזי צעק 'הצילו' אני מוכן כבר לשלם את המאה זהובים יצא אם כן - שבסופו של דבר הוא שילם את כל שלושת העונשים, גם אכל את הדג, גם לקה את הארבעים ולבסוף שילם מאה זהובים. אולם, אילו היה לו מעט שכל בתחילה, היה משלם את הזהובים מיד ולא היה צריך לעבור את כל הצרות.

הנמשל: פרעה גם קיבל מכות, גם שילח את בני ישראל וגם טבעו הוא וחילו בים ... אילו היה במכה הראשונה מבין שה' הוא הא-לוקים לא היה צריך לעבור ייסורים שלבסוף לא הועילו לו מלשלח את בני ישראל ...

הוא הדין גם לגבינו לצערי גם הרבה אנשים סובלים מאוד עד שהם מגיעים להכרה מה ה' רוצה מהם... כפי שמבאר השפתי צדיק זצ"ל וזה לשונו " : דהיינו, שהאדם שמקבל את העונש, יתייסר תיכף על ידי זה, ומיד יעשה תשובה. ממילא, לא יצטרכו להענישו בכמה וכמה עונשים, עד שיבין ויעשה תשובה." וכו

הבה נחלץ את עצמינו וננסה בכל מכה שנקבל, לחשוב לרגע: "מה ה' רוצה ממני !"? וממילא זו תהיה האחרונה...

שבת שלום ומבורך

א-לקים בשמים, ואתה על הארץ (אשר לורבר)

החפץ חיים זצ"ל סיפר סיפור, שכולו מוסר השכל: בעיירה אחת היה איזבושציק, מעין מוכתר ושתדלן אצל הרשות. בקושי הסתדר עם סידור התפילה, על חומש אין מה לדבר. כשפקד את בית הכנסת בשבת, אמר לשמש: "בשבוע הבא יש לי יאהרצייט. יום זיכרון לאבי. ראה נא להסדיר לי מפטיר ותפילת מוסף, ועליה ביום שלישי הבא!". ענה השמש: "המפטיר והמוסף, שלך. אבל עליה לתורה, אין ביום שלישי...". גאתה חמתו של האיזבושציק: "שכחת עם מי אתה מדבר, שמש! יעקיל אומר שתהיה עליה לתורה, תהיה עליה לתורה!"... משך השמש בכתפיו, פנה והלך.

זועם ופגוע פנה יעקיל האיזבושציק לשכנו: "זוכר אני שקראו בתורה ביום חול!" אמר. אישר הלה: "אכן, בימי שני וחמישי קוראים בתורה". "וביום שלישי?" שאל. "אין קריאה", צדק השמש. "אף פעם לא?" התעקש יעקיל. "לעתים נדירות", הבהיר השכן. "כשחל יום צום"..." "ומתי חל יום צום?" חקר

יעקיל. "בעשרה בטבת, י"ז בתמוז" ... אמר השכן. "או כשיש צרה, לא עלינו, והרב גוזר צום. בימי סכנה או מגפה, או גזירה רעה" ... אורו עיני יעקיל. בבוקר יום ראשון מיהר לבית המרזח, וקנה בקבוק וודקה משובח, רבע רובל מחירו. עלה לתחנת המשטרה, והניח את הבקבוק לפני השוטר המשועמם, ידידו. מזג שתי כוסות ברוחב יד, השוטר שתה בקורת רוח ויעקיל הפטיר: "יודע אתה שהעיירה שלנו היא, למעשה, מחוץ לתחום המושב של היהודים" ... "למי זה אכפת" ... הפטיר השוטר, ולגם. לגם יעקיל לעומתו, ואמר: "מה פירוש למי זה אכפת, תבוא ביקורת מפטרבורג, ובמי ינזפו, הלא בך!". "מי יבוא, מי ינזוף", ביטל השוטר את החששות, "אינם יודעים שכפר זה קיים, לבדוק יבואו?! ..." "יבואו ויבואו", קבע יעקיל, "ובך ינזפו!". הוודקה עלתה למוחו של השוטר, וערפלה את שיפוטו: "ומה אעשה, אפוא", שאל. "יום ראשון היום", הזכירו יעקיל, "לך לכיכר העיירה ותכריז, שעד יום ראשון הבא חייבים כל היהודים לעקור מן המקום, שאם לא כן יגורשו בשוטים! ואל תסכים לדבר עם איש מן היהודים, מלבדי!". "כדברך אעשה", הבטיח השוטר, ורוקן את שארית כוסו.

לא עברה שעה ארוכה, והעיירה רעשה וגעשה. חנוונים סגרו את חנויותיהם, רוכלים הגיפו דוכניהם. הכל התכנסו לבית הרב לטכס עצה, שיגרו שליח ליעקיל השתדלן, והשליח חזר בידים ריקות: יעקיל שוכב במיטתו, מאז חזר ממטה המשטרה חשך עליו עולמו. כמעט אחזו השבץ, אינו יכול לבוא. החליטו, שאם אין יעקיל יכול לבוא לאסיפה תבוא האסיפה אצל יעקיל. קם הרב, קמו הפרנסים, קמו אחריהם כולם, ופנו לביתו של השתדלן. התיישב הרב ליד מיטתו, התיישבו הפרנסים סביבו, והכל עמדו סביבם ביראת כבוד. ויעקיל פתח וסיפר כיצד נקרא למטה המשטרה, כיצד נמסר לו דבר הגזירה הנוראה. ולא, הוא לא קיבל את הדברים בשלווה, פתח והזכיר לאותו ערל את כל הטובות שקיבל ממנו, בכה לפניו, התחנן, תלש שערות ראשו, וללא הועיל. פרס בפניו את חולצתו, אמר: "ירה בי, ולא אראה ברעה אשר תמצא את עמי!" אבל הערל בשלו, קשוח כצור חלמיש. אמר: "פקודה היא מגבוה. משר הפלך, ואולי אף מפטרבורג. אין בידו להועיל". שבור ורצוף שבתי לביתי, הקיץ הקץ על קהילתנו המפוארת, סיים בבכי.

שמעו נדהמים. הרב התעשת ראשון: "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם, אל יתייאש מן הרחמים", הזכיר. חייבים לעשות דבר מה. "אין אפשרות", פסק יעקיל. "מוכרחים", אמר הרב. נאנח יעקיל. ראשית לכל, יש לברר מהיכן הגיעה הגזירה. אם מפטרבורג, אין סיכוי לשנותה. אם משר הפלך, שונה הדבר. ידיד לו בחלונות הגבוהים, מקורב לשר הפלך. אם יקבל איזו מתת, אולי יוכל לפעול מה. אבל עיניהם הרואות, אין בו כח אף לקום ממיטתו. "קווי השם יחליפו כח", ציטטו באזניו. חייב הוא להתחזק, קהילה שלמה תלויה בו, נושאת אליו עין, תתפלל להצלחתו. לא עת רפיון עתה, עת לעשות! אין ברירה. יביאו חמישים רובלים, ודמי נסיעה. "חמישים רובלים", נבעתו. והעיירה כה ענייה! כאן זה כסף רב, הסכים אבל בעיר הפלך אין זה אלא כסף קטן, בפחות מזה לא יפעל דבר. אבל אם חפצים הם שישע, יש למהר. אין פנאי.

מיהרו וערכו מגבית בזק. שקלו על ידיו חמישים רובלים, הוסיפו דמי נסיעה. בערב של יום חזר, שם פעמיו הישר לבית הרב. בשורה אחת טובה בפיו, והשנייה רעה. הבשורה הטובה: לא מפטרבורג יצאה הגזירה. ידו של יועץ שר הפלך בדבר. אכן ניתן לבטל ולהעביר את רוע הגזירה. והבשורה הרעה: זה יעלה חמש מאות רובלים. "חמש מאות", נבעת הרב. האיזבושציק משך בכתפיו, ידידו ייקח מעט לעצמו, ייתן את הרוב למזכיר השר, ודמי לא יחרץ לכמה מסביב... ולבסוף, אין בטחון שכל זה יעזור... "מה עושים?", מלמל הרב. "דבר ראשון, אוספים את הכסף. הנה אני תורם חמישים. ודבר שני, גוזרים תענית ציבור למחר". "למחר אי אפשר", אמר הרב, וגם יעקיל כבר בירר וידע. "יש לקבל תענית מבעוד יום. רק ליום שלישי אפשר". "יהיה ליום שלישי", הסכים יעקיל "בינתיים אסע, ואראה מה ניתן לפעול".

הכלל, נמסרו לידי ארבע מאות וחמישים רובלים, שארית כספם של עניי העיירה המרודים. קם ונסע, ותפילותיהם מלוות אותו. בערב של יום חזר, בישר שכל האמצעים הופעלו, אך אין לדעת באיזו מידה הצליחו. רק מחר ידעו, ביום התענית. ולמחרת, כמובן השתתף בתפילה, גם עלה לתורה. לאחר התפילה נטל בקבוק וודקה בידו ועלה למטה המשטרה, ועיני הכל צופיות בו ומייחלות להצלחתו. הפעם שתה השוטר לבדו, יעקיל שרוי בצום, יום זיכרון הוא לו. וגם תענית ציבור, כזכור. יחד עם השוטר יצא, ועיני שניהם זורחות. השוטר בישר שהגזירה בטלה, ויעקיל היה לגיבור היום... בבז סקר יעקיל את השמש הזקן, שסירב לתת לו עליה ביום שלישי. יעקיל החליט, אז יעקיל השיג. ומה גרם השמש בסכלותו? שלושה ימי צער ואבל, יום תענית, והפסד של חמש מאות רובלים... ומוסר השכל: אם איזבושציק נבער יכול להשיג כל רצונו, אם ברצון ואם בדרכי עקיפין וכורח. כיצד יחשוב אדם זעיר שיעלה בידו להפר רצון הבורא הכל יכול! כלום לא שילם פרעה עשרת מונים יותר מאותם בני עיירה!

ואנו, כולנו, כיצד יעלה בדעתנו שנוכל אנו להפר עצת בוראנו!?

משמעות החופש (אליהם אלגרבל)

בפרשתנו מסתיימת מסכת התלאות שעוברים בני ישראל במצרים. הקב"ה, בנחישות אין קץ, מתיש את פרעה ואת עבדיו ומביאם לידי מאיסה בתרבות הפטרונות ובשלטון על עם זר. מלך מצרים מקבל דרישה מה' לשלח את עמו, ולהסיר מעליהם את אות העבדות. אבל אין זאת הבקשה היחידה שמה מבקש. "Let my people go" זה רק החלק הראשון בבקשתו של משה. החלק המהותי נמצא בהמשך הדברים של משה. "שלח את עמי, ויעבדוני" ישנן שתי בקשות: 1. שלח את עמי. 2. ויעבדוני. מניין נובע הצורך המהותי לשזור את שתי הבקשות זו בזו? האם מן ההכרח להטיל את שתי הדרישות באחת? וכי לא די בבקשה לבטל את עומס השעבוד בלבד?

גלוי לעין כי אין שילוח העם מסתכם בהפיכתם לחופשיים בלבד. החופש הוא לשחרור מצד אחד, אך פעמים רבות הוא עלול להפוך לרפיון חושים במקרה הטוב, ופריקת עול הרסנית במקרה הרע. לפיכך בכל פעם שמה מבקש לשחרר את עם ישראל, הוא מיד מכריז את משמעותה של מטרה זו עבודת ה'. וכך, כאשר בני ישראל משתחררים, מיד מטיל ה' עליהם מרות ומכניסם למסגרת דתית-רוחנית חדשה. הוא מבקש מפרעה לשלח את העם ע"מ שיוכלו להתפנות לעבודת ה' ולקיום מצוותיו. אין ה' חפץ בהמון של שיכורי חופש והלומי חירות הבורחים כעדר הנמלט משיני הזאב, כי אם במתן של תחושת דרור מתונה הכרוכה בציות למצוות ה'. המשימה הגדולה היא לא בהנסת העם והברחתם מארץ מצרים, אלא בהקניית ביסוס ותוכן לאותה קבוצת העבדים היוצאת זה עתה מסבלה ושעבודה. אפילו זמן להתארגנות, הסתדרות, בחירת מנהיג וקביעת דרך לא ניתן להם. על משה מוטלת המשימה הכבדה לבצר את אמונת העם, תוך שימוש באמצעים זהירים, וכשהוא מגדיר לפרעה את מטרת היציאה ממצרים "ויעבדוני" הוא בעצם הופך את כל השחרור למשהו נשגב ומשמעותי יותר; משה רוצה להצהיר בפני פרעה כי איננו פעילי זכויות אדם, אלא שליח ה' ומבשר הגאולה הרוחנית. וכך נוטע משה בלב האומה את ההכרה כי קיום המצוות הוא תנאי הכרחי ליציאה הגונה מארץ של טומאה. ולכן, בציווי הראשון, מיד אחרי מכת בכורות נמסר: זאת חֻקַת הַפֶּסַח! בלי להתמהמה או להתעכב, כשהעם עוד מתנשף ומתנשם אחרי כל האותות והמופתים - מייסדים חוקה ומצווה. משה מבין: הדקות הללו של יציאה לחירות הן רגעים שלא יחזרו עוד. ההיסטוריה התחילה שם. משה נוטע שורשים, בדיוק בעיתוי ובזמן הנדרשים.

גם הדרשנים מכירים במעלתה של המסגרת הרוחנית. אדם, קל וחומר עבד, זקוק למצוות שיתנו לו מקום ומסגרת. עם ישראל היה מוכרח להיכנס מיד לעול מצוות, כדי לא להגיע למצב של קריסה

לאומית מוראלית. עליו למתן את תחושת החופש בנתינת ביטוי למאווי נפשו הרוחניים. ואכן, כפי הנלמד, הביטוי האמתי של החופש הוא היכולת ליצור קשר עם מצוות ה'.

פה רע, פה סח

אחד התיקונים הגדולים בכל סיפור מצרים הוא המעבר מפרעה - פה רע, לפסח - פה סח - הפה המדבר דיבורים טובים (ס"ח בגימטרייה = חיים). הרבה אנשים משגיחים כל כך על מה שנכנס אל תוך פיהם, אבל מה עם מה שיוצא? חשוב להיות במודעות על הדיבור, האם אני במודעות של פרעה - פה רע, או במודעות של פסח - פה טוב? כדברי הרב שיינברגר זצ"ל, מספיק שדברים נאמרים בחלל העולם, כבר יש להם השפעה. גם אם אמרנו דבר רע בחדרי חדרים, הוא נקלט בעולם, הוא משפיע על המציאות. כמו בפתרון חלום, נאמר שמוטב לא לספר חלומות, כי ברגע שמספרים אותם נותנים להם גושפנקא (חותם) ומעבירים אותם מעולם המחשבה לעולם הדיבור - הוצאה לפועל. כך גם הוצאת הדיבור מהפה היא חותם שעושה את רושמו עמוק במציאות העולם שלנו.

תאמין, זה יגיע! (גד שכטמן)

"מה השעה?!", תהתה אשתו של רפי כשכולה מנומנמת. "עכשיו אחת בלילה", השיב רפי שחזר ממקום בילוי ולא רצה שאשתו תדע שהשעה שלוש לפנות בוקר. לפתע צלצל שעון הקוקייה וקרא בקול: "קוקו, קוקו, קוקו". "שמענו אותך", התרגז רפי לעבר השעון, "לא צריך לחזור על זה שעכשיו השעה 01:00 בלילה שלוש פעמים..."

***

מיד עם תחילת הפרשה אנו נתקלים בקושיה חמורה. הקב"ה מצווה את משה רבנו ללכת לדבר עם פרעה שישלח את בני ישראל, באותה נשימה הוא מבשר לו "כי אני הכבדתי את לבו", והוא לא ישלח אתכם. אם כן, לשם מה נשלח משה אל פרעה להפציר בו שישחרר את בני ישראל אם הקב"ה מונע ממנו זאת? "למען שיתי אותותי אלה בקרבך", בכדי שהקב"ה יעניש את פרעה על מעשיו הרעים. אבל - מדגיש רבנו חיים בן עטר, ה"אור החיים" הקדוש - המטרה עמוקה יותר: "ולמען תספר באוזני בנך ובן בנך... וידעתם כי אני ה'". על ידי שכל אב יעביר ויספר לבניו ולנכדיו, את סיפור יציאת מצרים, בעיקר בליל הסדר - נגיע לאמונה מוחשית בבורא העולם. תחדור ללבנו ההכרה בעוצמתו ובשליטתו בכל איתני הטבע. וזו הייתה המטרה העיקרית בעשר המכות, "וידעתם כי אני ה'". אמנם, זאת יש לדעת, בדרך כלל כשנכתבות בתורה המילים "אני ה'", מטרותן היא בכדי לחזק את האמונה בשכר ועונש, שהקב"ה נאמן לשלם שכר טוב לעושי רצונו, וכן גם להעניש את עוברי רצונו ולהיפרע מהם.

בנקודה זו אני חש חובה לשתף אתכם בסיפור מרגש ששמעתי: השיפוץ שעבר בית הכנסת במיליוני שקלים שיווה לו מראה מכובד ביותר, והגבאים החליטו באותה הזדמנות לבדוק את כל ספרי התורה. הזמינו אברך סופר סת"ם שיבדוק את מצבם, והסופר הודיע שכולם כשרים למעט ספר אחד פסול, אבל ניתן גם ניתן לתקנו. המחיר: חמשת אלפים דולר. רוב הגבאים הסכימו למחיר, אבל הגבאי הראשי נעמד על רגליו האחוריות, הוא מוכן להקצות לבדיקה רק חמש מאות דולר בלבד. הגבאים הבינו שלא ניתן לדרוש מהאברך לעבוד בחינם, ואם אין כסף - אין תיקון.

האברך חזר לביתו, אך לבו נקפו: ספר תורה שלא יהיה בשימוש, לא חבל? החליט לזכות את חברו, אף הוא סופר סת"ם, במצווה ושניהם לקחו על עצמם לתקנו בעשירית המחיר. משנסתיימה

המלאכה לקחו שניהם את הספר להגהה ממוחשבת מחוץ לעיר מגוריהם, כשחזרו לביתם נעצרו ליד בית קברות נוצרי בכדי להתרענן מהנהיגה ולעשות צרכיהם במקום שקט.

בפתח בית הקברות עמד שוטר, ביקש לראות תעודות זהות ורשם את פרטיהם, משהושבו להם התעודות "חתכו" השניים בזריזות את בית הקברות בדרכם לפינה נסתרת מאחוריו. תוך כמה דקות ניצבו בחזרה ליד רכבם, נטלו ידיהם ובירכו "אשר יצר". המעשה כמעט השתכח מליבם, לולי שחודש לאחר אותו אירוע קיבלו שניהם צווי זימון לבית משפט, התאריך נשא בערך את אותו יום בו לקח השוטר מהם את תעודות הזהות. לאחר שנלאו שניהם להבין על מה ולמה הם נקראים, החליטו שאין להם ברירה כי אם להתייצב לדיון במועד שנקבע.

בבית המשפט ציפתה להם הפתעה: עשיר מופלג שמת בלי ילדים כתב צוואה בה הוא מורה לחלק את כל רכושו, שנאמד במיליוני דולרים, בצורה שווה ל... כל מי שיבוא להלווייתו. כמובן, שאסור לספר לאיש על סעיף זה בחלוקת הצוואה, כי אז המשחק יהיה מכור ולא יבואו לכבוד המת, כי אם לכבוד הירוק הירוק הזה. שני האברכים שנכנסו בפתח בית הקברות, נקלעו בדיוק לשעת הלווייתו של העשיר, והשוטר כתב את פרטיהם על מנת להעניק להם מאוחר יותר את חלקם בצוואה. הסכום אותו קיבל כל אחד מן האברכים היה שישים ושניים אלף דולר!!!

***

למרות שאנו יודעים שהעולם מונהג בצורה של שכר ועונש, עלינו לשנן לעצמנו שוב ושוב את העובדה שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ומי שמוכן להקריב מעט מעצמו למען כבוד שמים, לעולם לא יפסיד מזה.

לעתים השכר ניתן בצורה גשמית ובולטת לעין, אך יש פעמים רבות שהשכר מוענק בצורות שונות, כילדים טובים, בריאות איתנה, פרנסה ברווח ואין מי שיקשר בין המצווה שנעשתה לבין השכר המוענק.

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה (י א) (בעל הטורים)

בפרשה זו אנו מוצאים שלושה מכות שנחת ה' על מצרים. אומר נכדי האהוב, בשם הבעל הטורים, שמשמה של הפרשה עולה בגימטרייה עובדה זו. הרי ב' וא' הם שלושה כנגד שלושת המכות. ישנם האומרים שהמכות שנמצאים בפרשה זו גם נרמזים בשם הפרשה. ב' – מכת בכורות, א' – מכת ארבה. והיכן מכת חושך שגם היא נמצאת בפרשה? אלא שבחושך לא רואים.

"ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה..." (י א) (ר' מ"מ מקוצק)

"לך אל פרעה" אין כתיב כאן אלא "בא אל פרעה" כי מן הקב"ה אין הולכים, אי אפשר להתרחק ממנו, הוא נמצא בכל מקום, מלוא כל הארץ כבודו. לכן אמר כאן "בא" כלומר: בא אתי, הנני אתך בכל אשר תלך.

כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותותי אלה בקרבו (י א) (עוד יוסף חי)

המפרשים שאלו מדוע השם יתברך הכביד את לב פרעה בכל פעם להרבות בנסים, והרי די היה שייתן לו מכה אחת זמן מרובה, עד שילאה ולא יוכל לסבול אותו, ובעל כרחו יצטרך לשלוח את ישראל?

והעניין יתבאר על פי משל: אדם אחד היה הולך במדבר ומצא מציאה בסך עשרת אלפים דינר זהב בבת אחת, ושמח על כך שמחה גדולה. חברו גם הוא היה הולך במדבר ומצא מציאה של אלף זהובים, ושמח שמחה גדולה, והלך עוד ומצא שוב אלף ושוב שמח שמחה גדולה, וכן הלאה שבכל כמה זמן מצא אלף, עד שכאשר הגיע לביתו היה בידו עשרת אלפים דינרים זהב, כי מצא עשר פעמים מציאה של אלף דינרים בכל פעם ופעם.

יוצא מכאן שאף על פי שביד שניהם יש סכום שווה של עשרת אלפים דינרים, מכל מקום הטובה של השני יותר גדולה, כי הראשון שמח רק שמחה אחת, אבל השני שמח עשר שמחות.

וכן הדבר לגבי מצרים, אם היה השם יתברך נותן להם רק מכה אחת במשך זמן מרובה, היה פרעה משלחם תיכף, וישראל היו שמחים רק שמחה אחת, אבל עתה שעשה להם עשרה נסים על ידי שהביא על מצרים עשר מכות שמחו ישראל עשר שמחות... (הערת המלקט: אפשר אולי גם להוסיף, כתוב כל המכות אשר שמת... לא עשים עליך. כל מה שהם יקבלו יותר, אנחנו נקבל פחות.)

“כי אני הכבדתי את ליבו למען שייתי אותותי אלה בקרבו ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים”

קושיא: האם זה מן הצדק להתעלל במצרים כדי שיהיה לנו מה לספר לבנינו אחרינו?

משל למה הדבר דומה: עשיר גדול שכר מינקת שתניק את בנו יחידו. לאחר 3 חודשים חלה הילד במחלה ממארת בקיבתו, לאחר טיפולים ממושכים הרופאים נואשו. עד שנמצא רופא מומחה שאמר שיש בידו תרופה אך היא מרה מאוד, והילד לא ישתה אותה לבדו, אלא אם המינקת תשתה ודרך החלב שלה הוא יקבל את התרופה. אך המינקת התנגדה בטענה: “וכי אני ילדתי אותו?! אני נתתי לו חלב, לא באתי כדי לשתות תרופות?!”

בתביעה לביהמ”ש לא ניתן היה לחייב את המינקת.

מה עשה העשיר, שכר עורך דין טוב וטען בביהמ”ש: “והלא הילד הזה עד היום שתה מהחלב של המינקת, אם כך המינקת הזו היא שגרמה למחלה, לכן חייבת היא לשתות את התרופה, כי אשמת המחלה בראשה. היא הביאה אותה והיא צריכה להסיר את המחלה, והכריחו אותה לשתות.

נמשל: פרעה וכל מצרים הסיתו ופיתו את בני ישראל ולכן בדין הוא שיקבלו 10 מכות שידעו ויבינו שה’ הוא הא-לוקים ואין עוד מלבדו. מצרים גרמו להסיתם ולהדיחם מאחרי ה’- צריכים הם לקבל מכות נוראות כדי לעלות ארוכה ומרפא לעם ישראל....

“ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי... וידעתם כי אני ה’...” (י, ב) (א.אהל יהושע)

אם אדם רוצה שיתקבלו דבריו צריך הוא עצמו להאמין באותו דבר באמונה שלמה ויקשוט עצמו תחילה, ואז יהיו דבריו נשמעים. וזה פירוש הפסוק: “ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי”, כדי לקבוע האמונה אצל הבנים צריך להיות “וידעתם” אתם, “כי אני ה’”, תאמינו אתם עצמכם בלב תמים וכך תוכלו לקבוע את האמונה ודעת ה’ בלב אחרים.

ולמען תספר באזני בנך וכן בנך (יב) (הרב יעקב שטולמן)

ה"חתם סופר" (תורת משה, דברים כח, יא) מביא את דברי הרמב"ם באגרתו לבנו רבי אברהם: 'אשרי מי שחתם ימיו במהרה', כלומר, שלכל אדם נקצבו עניינים אותם צריך הוא לתקן בעולם הזה, ואם סיים לתקנם – השלים את ימיו, ואשרי מי שזכה במהרה להשלים את כל תפקידיו בעולם. הוסיף ה"חתם סופר", שאדם שיש לו בנים לחנכם או שרבים צריכים לו, יכול להאריך ימים אף לאחר שהשלים את תיקונו בעולם, ורמז לכך מן הכתוב (שם): 'והותרך ה' לטובה בפרי בטנך', שבזכות צאצאך תזכה שיתירך ה' בעולם אף לאחר שהשלמת תיקונך.

בספר 'פרדס יוסף' הביא רמז נוסף לדברי ה"חתם סופר", מכך שנאמר כאן 'ולמען תספר באזני בנך וכן בנך', ובדומה לזה נאמר בחמש דברים (יא, ט): 'ולמען תאריכו ימים על האדמה', מכאן שאם עוסק אתה ב'ולמען תספר' – בחנוך בניך לתורה, תזכה ל'ולמען תאריכו ימים' – אף לאחר שהשלמת תיקונך בעולם.

באזני בנך וכן בנך (יב) (יחיאל מיכל מונדרוביץ)

בשם אחד מגדולי זמננו שליט"א שמעתי לפרש את הנאמר בפרשתנו וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בְּיוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעֶבְרַת זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם, בעבור ההגדה לבנים וחינוכם הוציאני ה' ממצרים. בכך מתקיימת ההבטחה הא-לוקית וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם. עם הוא שיש בו המשכיות, יש מסורת המועברת מאב לבן, והלאה לדורות הבאים. כפי שהגדיר הרב מפוניבז' זצ"ל 'נער ללא הורים - נער יתום, עם ללא נוער – עם יתום'. את יסודות האמונה יש להנחיל לדורות הבאים. יש ללמוד כיצד לדבר שייכנסו הדברים לאוזניהם!

והנה, כל בן שונה מאחיו, וכאופי הבן כך אופן החינוך. מחובתנו לזהות בכל אחד מהבנים והתלמידים את הדרך המיוחדת לחינוכם, ובאיזו גישה נמצא מסילות לליבו. זהו תמצית כוונת שלמה המלך באומרו חָנֹךְ לְנֶעֶר עַל פִּי דַרְכּוֹ. אילולא החינוך הייחודי והאישי, שהוא על פי דרכו של כל בן וכן, לא יתקיים הסיפא, המטרה הנכספת, גם כי יִזְקֶינָה לֹא יִסֹר מִמֶּנָּה. (טעמו וראו בהקדמה הנאדרת בקודש של ספר חובת התלמידים) בסדר ליל פסח, עת הנחלת גודל מעשי ה' ומצוקי אמונתנו, מתייחסת ה'הגדה' לארבעת הבנים. התורה חוזרת ארבע פעמים על צְוִיָּה לְסַפֵּר לְבָנִים עַל נִסֵּי יְצִיאַת מִצְרַיִם. בעל ההגדה דורש שלא חזרה גרידא יש כאן, כי אם ארבעה ציוויים - כנגד ארבעה הבנים. כל אחד מזוהה על פי סגנון שאלתו, ולכל בן תשובה ייעודית. לא הרי זה כהרי זה, אין תשובה אחידה ולא שפה אחת לכלום. חינוך דורש 'יחידנות'. במיוחד כלפי הבן הרשע, עליו נאמר 'אילו היה שם לא היה נגאל'. כבר פירשו צדיקי הדורות, שאמנם אילו היה שם במצרים, לפני מתן התורה, לא היה נגאל. אך ב"ה הוא איננו שם! הוא עמנו כאן. התורה שקיבלנו בסיני נותנת לנו כלים כיצד ללמוד, היאך לקרבו לתורה בחינוך אומנותי. אז במצרים היה נפלט, היום לא!

והנה נקודה מעניינית, למדרש ולמעשה. בפרשתנו, פרשת בא, פוגשים רק שלשה מבין ארבעת הבנים. הבן הרשע (פרק יב פסוק כו), השאינו יודע לשאול (יג ח), והתם (יג יד). וזאת, כי בפרשתנו עומדים עדיין במעבר הראשוני בין עבדות לבין חרות. טרם קיבלו תורה. עוד לא זכינו לבן חכם. עדיין שקועים במ"ט שערי טומאה. בשלב זה של ההתפתחות מחנכים לעיקרי האמונה והדת. עם הבנים הללו מדברים ברמה בסיסית וראשונית, מספרים שה' הוא המוציא ממצרים, וההוצאה היא למען קיום מצוותיו, ויש לעשות זכר לניסים. אנו עדיין בניצינים הראשונים של תובנה א-לוקית, ויש לחנכם על פי דרכם, הדרך בה עומדים כעת. רק ב'משנה תורה', בפרשת ואתחנן, מופיעה שאלתו המושכלת של הבן החכם (דברים ו כ). התורה מלמדת שיש להשיב לו ברמה גבוהה, כפום שיעורא דיליה. הנה, רק לאחר ארבעים שנות תורה, זכינו לבן החכם.

אשרי מי שגדל בתורה וראוי לשמוע אודות 'עדות חוקים ומשפטים'. גם החכם ביותר היה בראשית דרכו 'שאינו יודע לשאול'! את ה"חצי עבד וחצי בן חורין" השקוע במצרו וקשייו יש ללמד בפשטות ובברכות. חָפֵשׁ וּמְצָא את מצבו העכשווי של כל בן ובן. מְצָא את חזקותיו למען ישמשו לך כלי עזר. לא את כישוריך בלבד תפעיל, אלא את כישוריו שלו. כאשר תתכופף לעברו, תדבר עמו בגובה עיניו שלו בשיח מלב אל לב, ישתוקק הוא בתורו להתרומם לעברך, לשרבב את קומתו ולנסוק לרמתך. בכך נקיים את רצון ה', כי כנגד כל הארבעה בנים דברה תורה, בעבור זה הוציאני ה' ממצרים!

עד מתי מאנת לענת מפני (י, ג) (הרב צ. מנדלסון)

אלו היינו מביאים את פרעה למשפט בפני בית הדין הבינלאומי לפשעי מלחמה בהאג – על מה היו מרשיעים אותו?

הוא היה מואשם ברצח עם, בהתעללות באסירים פוליטיים, בשלילת חירויות של אזרחים, ובזריקת תינוקות רכים ליאור. ובמה 'מואשם' פרעה בפסוק? – "עד מתי מאנת לענות מפני". האשמה האמתית, שגורמת לכל העולות והפשעים הנוראים, היא: "מאנת!" – סירובו של פרעה להכניע לבו בפני הקב"ה, ולשמוע בקולו. דברים אלו, נאמרו על ידי רבי אהרן לייב שטיינמן זצ"ל, והובאו מפיו על ידי מקורבו, רבי יצחק לוונשטיין ז"ל. והוסיף עוד הרב שטיינמן זצ"ל ואמר: התוכחה הזו, של "עד מתי מאנת", נאמרה לא רק לפרעה הרשע. היא נאמרת לכל אדם ואדם, אף בימינו. אבי אבות כל המחלות, והבסיס לכל החטאים, הוא "עד מתי מאנת" – שאדם אינו מכניע את לבו, אינו משעבד את לבו לבורא. יש באדם גאוה, הגורמת לו ללכת בשרירות לבו. אף בעת שבאות עליו צרות ומצוקות, חלילה, אין הוא נותן דעתו לכך שמהקב"ה באו, לעוררו לתקן דרכיו.

אם חולפים חודש חשון וגם כסלו, אף טבת מגיע, וגשם אין – על מה מצטער האדם? על דלדול מי התהום, על הקו האדום החדש של הכנרת, על יוקר הירקות ועל מס בצורת. אם תמשך הבצורת – מוטרד האדם – עלולה להיות בעיה רצינית באמת של מחסור במים. האם הוא מצטער, אותו אדם, על כך שהבצורת היא תוצאה של "וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים"?! האם הוא מצטער על כך שהרע דרכיו?! האם הוא מכניע לבו ומטיב מעשיו?

הקב"ה מדבר אתנו כל הזמן, שולח לנו רמזים דקים ועבים. לכל אחד יש 'תיק' אישי שלו, הדברים שהוא צריך לתקן. הקב"ה אומר לכל אחד: "עד מתי מאנת?" ואם האדם אינו מכניע ללבבו, ואינו מיטיב מעשיו, ממשיכות לנחות עליו מכות, כפי שארע לפרעה. ובכל זאת, כפי שראות עינינו, אנשים ממשיכים למאן. כי הגאוה מפריעה לאדם להיכנע, והמידות הרעות והתאוות מפריעות לעזוב את החטא ולדבוק במצוות. ומה הפתרון?

יש ללמד את התורה, ובמקביל להתפלל: "והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפנינו". בעת שלומדים את התורה, ומבינים איזו זכות גדולה היא קבלתה – אזי משפיעה התורה גם על מידותיו של האדם, מבטלת את הגאוה ומעדנת את היצרים. כאשר מגיע האדם לזאת, הוא שומע בקול ה' מאהבה, דבק בו והולך בדרכיו. שוב אין לו צורך ברמזים בצורת צרות וקשיים, וה' מצליח דרכו.

"עד מתי מאנת לענות מפני" (י, ג) (בשפתי הגדולים)

סיפר המשגיח החסיד רבי גד'ל אייזנר זצ"ל משל לרועה צאן, שזאב התנכל לעדרו וטרף ממנו כבש כל יום. כעס הרועה והחליט לארוב לזאב ולתפסו. חיכה כמה שעות, ומשהגיע הזאב השליך עליו הרועה אבן גדולה. סב הזאב על עקבותיו וברח. החל הרועה לרדוף אחריו, עד שתפס בזנבו, ורץ עמו יחדיו עד שאפסו כוחות ולא יכל לעמוד בקצב הריצה. נפל אפיים ארצה וידו אווזת בזנב הזאב. וגופו

נגרר על הקרקע ונחבט באבני השדה. החל צועק וצווח "גיוואלד", גיוואלד! "אמר לו חכם אחד: שוטה, לאז אפ די שוואנגן – עזוב את הזנב! כדי להינצל מן הרע, צריך פשוט לעזוב אותו.

ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים אשר לא ראו אבתיך ואבות אבתיך מיום היותם על האדמה עד היום הזה (י,ו)

ויש לדקדק, שאת המלים "אשר לא ראו אבתיך", היה לו לומר למעלה – "הנני מביא ארבה בגבולך אשר לא ראו אבותיך". מהי אפוא כוונת הכתוב "ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך... אשר לא ראו אבתיך"? מה בדיוק הם לא ראו?

הרב צבי הירש פרבר, בספרו "כרם הצבי", באר זאת על דרך צחות: דרך העולם, שכאשר מתמנה מלך חדש, ראשית הוא קובע פגישות עם אצילי העם ורוזני הארץ בבתיהם ובבתי המשפט והמועצה, כדי להכיר את אלו שהם בעלי ההשפעה, מנהיגי הקבוצות השונות ועשירי המדינה. אך זה ברור כי לא יכנס לבתי דלת העם שבשכונות הפחים, כי בעל גאוה הוא, והכניסה לבתי העניים תחשב עבורו פחיתות גדולה לכבודו הרם.

אמר, אפוא, משה רבנו לפרעה, כי הארבה שעתיד לבוא עליו ועל עמו יתנהג בענווה ושפלות, ולא ידלג על שום בית, מהגדול שבגדולים עד הפחות שבפחותים. את כולם יכבד בביקוריו. "ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים אשר לא ראו אבתיך", אפילו אותם בתים אשר לא ראו את פניך ופני אבותיך ואבות אבותיך, מלכי מצרים הנכבדים והגאוותנים – גם בהם יכנס הארבה...

אשר לא ראו אבתיך (י,ו)

מעשה באברך שחלה במחלה אנושה ר"ל והרופאים אמרו נואש לחיו החליט האיש לנסוע אל הגה"ק ה"חזון איש" זיע"א ולהתברך מפיו, הדרך מעירו אל הגאון הייתה ארוכה למדי והאמצעים היו ממנו והלאה, אולם כל אשר לאיש ייתן בעד נפשו, ומשום כך עשה האברך מאמצים למעלה מכוחותיו עד שהצליח לגיס את הסכום הדרוש לנסיעה הארוכה, כשהגיע לבית החזון איש שאלו הגאון האם יש לו הורים? לתשובת האיש כי ברוך ה' זכה והוריו מתגוררים בסמוך לו, המשיך החזון איש להתעניין במה הם מתפרנסים? בדחיקות רבה, ענה האיש, נענה החזון איש ואמר בוא וראה חשבונות של בני אדם, חולה אנוש סובל טלטולי דרך קשים, מוציא הוצאות מרובות כדי להתברך מפי אדם, ספק יעזרו ספק לא, הקב"ה הבטיח בתורתו "כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך ולמען יטב לך" הבטחה מפורשת, אמור נא לי סיים החזון איש, מתי הוצאת על הוריק ולו מחצית הסכום שעלתה לך נסיעה זו? נכנסו הדברים אל לבו של האברך והחליט להתמסר למצות כיבוד הוריו מחלתו נעלמה והוא עוד זכה להאריך ימים.

מי ומי ההולכים (י - ח')

מסופר: היה זה שנים אחדות אחר השואה, כאשר השתתף הרה"ק בעל ה"לב שמחה" מגור זיע"א בסעודת הילולת זקה"ק הרה"ק ה"שפת אמת" (יומא דהילולא ה' שבט) יחד עם תלמידי ישיבת "שפת אמת". במהלך הסעודה אמר להם: פרעה מלך מצרים בשאלתו "מי ומי ההולכים", הציע למשה רבינו פשרה, "מי" בגימטריא חמישים, ו"מי" שוב חמישים, לאמור, חצי מהעם יצאו, ומחציתם יישארו במצרים. ומשה רבינו משיבו חד משמעית, "בנערינו ובזקנינו נלך" "נלך" בגימטריא מאה, היינו ההליכה תהיה במלוא מאת האחוזים רמיזה ברורה לשלמות שהוא חותר אליה.

בנערינו ובזקנינו נלך, בבנינו ובבנותינו נלך, כי חג ה' לנו (י, ט) (גד שכטמו)

מטרת המצוות היא להביא את האדם ליראת ואהבת ה', ולקשר עמוק בין האדם לבוראו. אם כן, מדוע לא נסתפק רק באהבת ה' לבדה, לשם מה נצרכים אנו למצוות חיצוניות?

למספרה נכנס ילדון לבוש בלויים, הספר לוחש ללקוח: "תראה איזה ילד טיפש". לקח הספר שטר של 20 שקלים ביד אחת, ובשנייה מטבע של 5 שקלים. "במה אתה בוחר?" הילד נטל את המטבע ויצא בריצה. "אמרתי לך", התמוגג הספר, "טיפש! כל יום אותו סיפור".

לאחר התספורת יצא הלקוח, הילד ישב מולו על הספסל עם ארטיק. "ילד, למה אתה לוקח את המטבע ולא את השטר?" חייך הילד: "ביום שאבחר בשטר, המשחק ייגמר"...

***

לאחר המכות הרבות שספג פרעה מה' יתברך ועדיין עומד הוא במריו, מגיע משה ומתרה בפרעה ובעבדיו: "אם חשבתם שאחרי הארבה עדיין יש לכם מה לאכול, משום שהחיטה והכוסמת לא לקו בברד – טעות בידכם. כעת תבוא מכת הארבה ותשמיד כל מה שנשאר".

עבדי פרעה כבר מבינים, שאם פרעה לא יתרגש מידי בגלל שיש לו אוצרות של מזון, הרי שהם כעת בסכנת הכחדה ממשית. רעב זו מיתה נוראה. הם פונים לפרעה ומפצירים בו: "למה אתה עקשן, כל מצרים בדרך לאבדון מוחלט. תעשה טובה, תשלח את ה'נזק' הזה ממצרים ונמשיך לחיות בשקט".

פרעה עונה כסוחר ממולח: "מי ומי ההולכים?" משה משיב: "בנערינו ובזקנינו – נלך, בבנינו ובבנותינו – נלך, כי חג ה' לנו". וכאן צריך להבין: מדוע הוזכרה המילה "נלך" פעמיים? כשנדקדק בתשובתו של משה רבנו נחכים לא מעט.

כל דרך יודע לצטט שישנה מצוות: "והדרת פני זקן", מי שלא למד זאת בחומש - מכיר את המשפט מהמדבקה שעל חלונות האוטובוס... אז איך ייתכן שמשה מקדים לפרעה – נערים ואחר כך זקנים?

מסביר רבי אהרן רוקח זצ"ל שלפרעה הייתה שאלה: "אמרתם שרצונכם ללכת לזבוח לה', נכון? הילדים אינם יודעים כיצד עובדים את ה'. יישארו אפוא הילדים במצרים (תעודת ביטוח שתחזרו), ואתם לכו לעבוד את ה' כמו שדיברתם". לכן חקר פרעה: "מי ומי ההולכים". תשובתו של משה הייתה חד משמעית: אתה חושב שרק המבוגרים עובדים את ה', אך טעות בידך. אם אין גדיים – אין תיישים. ביהדות עיקר החינוך הוא כשהילד עוד קטן, הוא רואה שאבא מקפיד על שמירת המצוות, שאבא לא פוגע בזולת, שאימא שומרת על פיה ולשונה – יש לו דוגמה חיה ומוחשית, הוא חווה את עבודת ה' בצורה תקינה. בשל כך הקדים משה את הנערים לזקנים, שהרי כל עיקר החינוך הוא דווקא לצעירים שבהם, יראו הנערים כיצד עובדים המבוגרים את ה' וילמדו בבוא יומם כיצד לנהוג. ולא זו בלבד, אלא גם "בבנינו ובבנותינו" – הקטנים, שאינם מבינים ויודעים מה פשרה של עבודה זו, "נלך" – אף הם יקלטו מושגים ותיטמע בליבם אהבת ויראת ה'.

מטרת המצוות היא להביא את האדם ליראת ואהבת ה', ולקשר עמוק בין האדם לבוראו. אם כן, מדוע לא נסתפק רק באהבת ה' לבדה, לשם מה נצרכים אנו למצוות חיצוניות? והתשובה פשוטה וגאונית: אם יאהב האדם את בוראו בכל ליבו, אך לא ייתן לכך ביטוי חיצוני, מניין ידע הילד – דור ההמשך איך לעבוד את ה'? לשם כך הוצרכנו גם למצוות שיש לקיימן בפועל, כשבת ותפילין, ואז יוכל הדור הצעיר להבין איך מתקרבים לאהבת ה' באמצעות קיום המצוות ולימוד התורה.

לפי זה, הוא ממשיך להסביר בצורה נפלאה את הפסוק בחומש דברים: "הנסתרות לה' אלוקינו, והנגלות לנו ולבנינו עד עולם, לעשות את כל דברי התורה הזאת". הנסתרות – יראת ואהבת ה', לה' אלוקינו – הוא היחיד שיכול לבחון לב ולחקור כליות האם עשינו זאת כיאות. והנגלות – המצוות שאנו מקיימים בפועל, לנו ולבנינו – זה כלי חינוכי ממדרגה ראשונה להטמיע את עבודת ה' בילדים. שיקיימו את כל דברי התורה, במעשה ובמחשבה. ובתנאי שעבודת ה' אינה לעול עלינו. אלא כמו שאמר משה לפרעה: "כי חג ה' לנו". כשחוגגים, מביאים גם את הפעוטות שאינם מבינים דבר.

***

הכלל הראשון בחינוך הוא: כמה שאתה חושב שהילד יודע, תכפיל זאת פי שנים לפחות. מי שחושב שהילד אינו מרגיש וחש בנעשה מסביב – טועה ובגדול. גם הספר חשב שהילד טיפש, אבל כנראה שהילדים חכמים יותר.

גם למי שעדיין לא נמצא בשלב שאמור הוא לגדל את ילדיו, בכל אחד מאתנו ישנו ה"ילד הקטן" שעדיין לא הספיק לגדול עם מבנה הגוף והאישיות. ככל שנחדיר ל'אני' הפנימי שבנו, שעבודת ה' זהו חג עבורנו, היצר הרע – הילד הקטן, ישתף פעולה בצורה טובה יותר.

לכו נא הגברים (יא)

בספר "לקוטי מהר"ם שיק" מביא בשם האדמו"ר רבי שר שלום מבעלז זצ"ל, שהיה מדקדק מדוע שינו החרטומים ופרעה בלשונם, וכל אחד הגדיר את ההולכים בצורה אחרת: החרטומים אמרו – "אנשים", פרעה אמר – "גברים", בעוד שמשה רבנו בקש "שלח עמי"?

ופרש, שהחרטומים באו לפרעה והציעו: הבה ונכנס עמהם למשא ומתן. לא נשחרר את כל העם, רק את ה'דתיים', שומרי השבת שביניהם – אותם נשחרר. דבר זה מרומז בלשונם "שלח את האנשים". לשון יחיד של "אנשים" הוא "אנש", אשר עולה בגימטרייה שלש מאות חמישים ואחת. וכיון שמיעוט רבים שנים, כשנאמר "אנשים" הכוונה פעמיים "אנש", והיינו שבע מאות ושנים. המלה "שבת" אף היא בגימטרייה שבע מאות ושנים, רמז לכך שישחרר את שומרי השבת בלבד.

אמר להם פרעה: לא ולא! לא אשחרר את כל שומרי השבת מקרב היהודים, רק את "הגברים". "גבר" בגימטרייה מאתים וחמש. "גברים" [פעמים "גבר"] – ארבע מאות ועשר, שזו גם הגימטרייה של "קדוש". רק הקדושים מבניהם ילכו ולא כל שומרי השבת. אבל משה רבנו אמר: "שלח עמי" שהוא מלשון עוממין, כמו שמצינו בגמרא "גחלים עוממות" – גחלים שכמעט כבו לגמרי. אף את היהודים הריקים ממצוות, אלה שכבר בקשי זוכרים שהם יהודים, והם כגחלים עוממות – גם הם ילכו אתנו לעבוד את ה'.

"בנערינו ובזקנינו נלך כי חג ה' לנו". עד כאן דברי האדמו"ר מבעלז זצ"ל, ונראה שבדבריו טמון רעיון עמוק יותר: פרעה הוא בעצם היצר הרע, כמו שכתב הרמב"ם, והיצר הרע יודע היטב את עבודתו. הוא בא ואומר: אין צורך לשחרר את כל אלו השומרים שבת. מספיק שנשלח את הרבנים שלהם, את גדולי הדור והמנהיגים הרוחניים של עם ישראל, ואז כולם יהפכו להיות אחרת, הכל יהיה בסדר...

ויסר מעלי רק את המות הזה (י יז) (הרה"ג ר' שבתי יודלביץ)

יש להבין מדוע דווקא במכת הארבה אומר פרעה ויסר מעלי את "המות", שנראה מדבריו שמכה זו חמורה ומכאיבה יותר משאר המכות?

ויש לומר, שהנה בעל הטורים כתב על הפסוק "וינח בכל גבול מצרים", שלומדים משם שהארבה נח בשבת, כיוון שגם בשבת כתוב: "וינח ביום השביעי".

ולפי הנ"ל יש לומר, שאת כל המכות יכל פרעה לסבול, אבל "מכת חרדים" שנחים ביום שבת, את זה לא יכל פרעה לסבול מחמת רשעותו...

ויהפך ה' רוח ים חזק מאד וישא את הארבה ויתקעהו ימה סוף לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים (י, יט) (אוצרות התורה - שמות דף עב).

רוח רגילה הביאה למצרים, ומדוע לשאת אותם צריך "רוח חזק מאד"? אלא, הארבה היה לו נחת רוח גדול להתנקם מאויבי ה' ועמו, ועל כן בבואו לא הוצרך רוח חזק דבא בשמחה וברצון, אבל בסילוקו הוצרך רוח חזק כדי לשאתם בעל כרחם שלא בטובתם, דמיאנו לצאת.

כתב בספר "כרם דל" רמז לזה "ורוח הקדים נשא את הארבה", ר"ת: 'הנאה', לומר לך כיון שהיה הנאה לארבה לבוא על מצרים היה די ברוח רגילה כדי להביאם, אבל בהוציאם היה צריך רוח חזק. ("אהל יצחק")

מכאן ילמד האדם קל וחומר בעצמו אם הארבה שלא נברא כדי לקיים מצוות כך, האדם שתכלית ביאתו לעולם היא לעשות רצון בוראו, כמה קשה צריך להיות לו כאשר צריך לצאת מבית הכנסת ומבית המדרש. ויעשה מבחן לעצמו מתי הוא צריך את ה"רוח חזק מאד" - לשאת אותו, האם בכניסה לבית מדרש או ביציאה?..

לא דאו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלושת ימים (י כג) (חידושי הרי"ם)

מעיר כאן בעל "חידושי הרי"ם": החושך הגרוע ביותר, הוא כאשר איש אינו רוצה לראות את אחיו בצערו ולהושיט לו עזרה. ברם. התוצאה היא, שכאשר אדם מתעלם מדחקו של חברו אין הוא עצמו יכול למוש ממקומו - "ולא קמו איש מתחתיו"...

לכו עבדו את ה' רק צאנכם ובקרכם יוצג גם טפכם ילך עמכם (י כד) (תורת הפרשה, שמות)

יש לפרש בדרך רמז, כי הנה כאשר האדם מתפלל לפני השם יתברך, צריך הוא להסיר את טרדות הפרנסה ממחשבתו, וזה שאמר הכתוב: "לכו עבדו את ה'" - כאשר האדם מתפלל לפני השם יתברך (אין עבודה אלא תפלה), צריך הוא לקיים: "רק צאנכם ובקרכם יוצג" - כלומר שיציג במקומם את הצאן והבקר, היינו את הממון ואת טרדות הפרנסה, ולא יחשוב עליהם בזמן התפילה, וממשיך הכתוב: "גם טפכם ילך עמכם" - רשאי האדם לקחת עמו את הטף, דהיינו רשאי להתפלל עליהם לפני השם יתברך, ורק יסיר מחשבתו מטרדות הפרנסה...

"ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' עד באנו שמה..." (י, כו) (כתב סופר)

הקרבות שאנו מביאים הם כשבח והודיה להשם יתברך על הניסים שעשה עמנו. ולכן "אנחנו לא נדע" – כמה קרבות עוד נצטרך, כי איננו יודעים כמה ניסים יקרו לנו – "עד בואנו שמה". וזה גם מובנו של הפסוק "גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות". גם אתה בקשיות לבך ורוע מעלליך תסב שהשם יתברך עוד יעשה לנו ניסים ונפלאות, ונצטרך להרבות בזבחים ועולות.

"ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' עד באנו שמה..." (י, כו) (מענה של תורה)

בעל החידושי הרי"ם ז"ל היה אומר: כל העבודות והמצוות שאנו עושים בעולם הזה, אין אנו יודעי אם יש להן ערך וממשות, אם כשרות וטהורות הן כל צורכן ואם עשויות הן לשם שמים "עד בואנו שמה" עד אשר נבוא לעולם החשבון, רק אז יתברר לנו מה היה טיב העבודה שלנו בעולם הזה

ולא אבה לשלחם (י, כז) (משלחן גבוה)

מסופר על הגאון רבי אהרצ"ק בקשט זצ"ל, שכאשר ישב על כס הרבנות של לומז'ה, נהגו תלמידי הישיבה של לומז'ה להיכנס אליו מידי ליל שבת לשמיעת שיחה מוסרית. פעם אחת בשעה שנכנסו לביתו בשבת פרשת בא, ראוהו מתהלך בחדר הלון וחזור, ומדבר אל עצמו... מה חשב פרעה שעה שראה את הנסים הגדולים במו עינו? תמה בפליאה.

לפתע עמד מלכת, פנה אל הבחורים ופשט: הוא לא חשב מאומה! רק בהעדר מחשבה יכול אדם לעבור נסים גלויים, מבלי שישפיעו עליו אפילו משהו...

"עוד נגע אחד אביא על פרעה ועל מצרים אחרי כן ישלח אתכם" (יא, א) (!המאיר אור)

חז"ל הקשו: מדוע נצרכו עשר מכות, האם לא די היה במכה אחת, שלא תסור עד שישלח פרעה את העם? את התשובה ביאר המגיד מדובנא זצ"ל בספרו "אהל יעקב" במשל: אדם המכין לעצמו ארוחה, די לו בתבשיל אחד שיהיה בו בכדי להשביעו. אבל אכסנאי, המבשל לאורחיו, מרבה בתבשילים כדי להשביע את רצון כולם ולהציג בפניהם מבחר מגוון ומינים ממינים שונים. אף כאן, אילו הייתה מטרת המכות שלוח בני ישראל בלבד, היה די במכה אחת. אבל הקב"ה מעיד שהמכות באו "למען תדע כי לה' הארץ", להראות את כוחו וגבורתו המלאים עולם, "ולמען ספר שמי בכל הארץ". לשם כך רצוי שיהיה גיוון ומבחר, להשתומם ולהתפעל.

זהו שאומר המדרש: "ולמען תספר באזני בנך - זו מכת הארבה". כי לכאורה מכת הברד והארבה כפולות היו, שהרי הארבה אכל את אשר הותיר הברד, ומדוע נצרכו שתיהן. הרי זה ממש כבעלת אכסניה המגישה שני סוגי בשר, כדי שיתפעלו מתבשיליה וישבחו את מאכליה. אף מכת ארבה לא באה לאחר מכת הברד, אלא "למען תספר באזני בנך", להתפעל מיד ה'.

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב (יא,ב)
(הרב ראובן שמעוני)

רש"י: אין נא אלא לשון בקשה. בבקשה ממך הזהירם על כך, שלא יאמר אותו צדיק אברהם: ועבדום וענו אתם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם.

מפני מה דאג הקב"ה מטענתו של אברהם על שהבטיח לבניו רכוש, ולא מעצם ההבטחה שנתנה לישראל, שיש לקיים אותה?

המגיד מדובנא מסביר, בשם הגאון מוילנא, שעיקר הבטחתו של הקב"ה הייתה על ביזת הים, שהייתה גדולה יותר מביזת מצרים, אולם אברהם בקש שהם יקבלו משהו, מועט וסמלי, כבר ביציאתם ממצרים.

משל למה הדבר דומה? בחופשה עבד ילד אצל הירקן השכונתי, ובתמורה לכך נתן לו הירקן צ'ק דחוי על סך אלף שקלים. אביו של הילד פנה אל הירקן ואמר לו: "שלמת לו היטב, אבל אנא ממך, תן לו בטובך גם שטר של עשרים שקלים ביד, על מנת שיצליח למשש את הכסף ולראות אותו במו עיניו, שכן אין הוא מבין מהי משמעותו של צ'ק דחוי".

לפי פרוש זה מסביר הרב דב דיסקין, ראש ישיבת "אורחות תורה", מדוע הקב"ה אמר לישראל לשאול מן המצרים ולא הורה להם לקחת, ומפני מה היה עליהם לומר למצרים שמדובר בשלשה ימים בלבד ולא במתנת עולם, על אף שמצבם של המצרים היה בכי רע, עד שגם אלו היהודים עומדים ומבקשים את רכושם, הם היו נותנים להם, ובלבד שכבר ילכו? אלא, שמאחר שהבטחת הקב"ה מוסבת הייתה על ביזת הים, וכל ענינה של ביזת מצרים היה רק על מנת שבני ישראל יצאו עם 'משהו' בידם – הרי שביזת מצרים הייתה באמת רק הלוואה למספר ימים, עד לבואם של ישראל לים סוף ולביזת הים, שם יקבלו באמת את מה שמגיע להם, אלא, שבשביעי של פסח, לאחר ביזת הים, כבר טבעו המצרים, ובני ישראל לא יכולים היו להחזיר את ההלוואה, וכך נותר הרכוש בידיהם...

הרב שמעון קמינצקי מסביר את העניין באופן אחר ואומר, כי מבואר בחז"ל, שכל עניין לקיחת שרי לבית פרעה, והוראתו של אברהם (בראשית יב, יג) "אמרי נא אחתי את למען ייטב לי בעבורך" לא נועדה לשם קבלת טובות הנאה מפרעה, שהלא אברהם שונא מתנות היה, וכבר אמר למלך סדום (שם יד, כג) "אם מחוט ועד שרוך נעל", אלא שקבע הקב"ה בבריאה כי מעשה אבות סימן לבנים, ולקיחתה של שרה מסמלת את גלות ישראל במצרים, ונתינת המתנות מסמלת את הרכוש הגדול שבו יצאו ישראל. ביזת מצרים נועדה, אפוא, כדי שלא יאמר אברהם שב"ועבדום וענו אתם" קיים הקב"ה מעשה אבות סימן לבנים, ואלו בעניין "ואחרי כן יצאו ברכש גדול" לא קיים בהם מעשה אבות סימן לבנים...

"דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב" (יא,ב)

רש"י: "כדי שלא יאמר אותו צדיק אברהם, ועבדום ועינו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם".

מסופר כי רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל היה עד לשיחה שהתקיימה בין יהודי פשוט לבין אחד ה"מגידי" שנהגו להסתובב בעיירות ולחזק את ידי היהודים בעבודת ה'. 'אותו יהודי התלונן בפני ה"מגיד" על מצבו הדחוק, על הצרות בהן הוא נתון בכל עניין, וכל זאת למרות שהוא משתדל ומתאמץ מאוד בעבודת ה', מעולם לא גרם רעה לשום אדם, ואין הוא מבין מדוע מגיעות לו הצרות הללו?

האם "זו תורה וזו שכרה" שאל אותו יהודי ? ניסה אותו "מגיד" לנחם אותו, והסביר שאמנם חלק מן השכר על המעשים הטובים ניתן גם בעולם הזה, אבל שכר זה אינו בגשמיות אלא בתענוגות שברוח .

מיד כששמע רבי לוי-יצחק את השיחה, התערב ואמר לאותו יהודי פשוט – "אל תאמין לו. זו אינה האמת! הצרות שהקב"ה מביא עליך הן צרות גשמיות ממש, ולכן הוא חייב לך גם שכר גשמי ומוחשי. טענותיך צודקות כולן!" כשתמה אותו מגיד על דברי הצדיק, הוכיח לו רבי לוי-יצחק את הדברים כך: אם נדייק בדברי רש"י שהבאנו לעיל, "שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום ועינו אותם קיים בהם, ואחרי יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם", לשיטתך (המגיד) ייתכן שבהבטחתו לאברהם אבינו "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" התכוון הקב"ה לרכוש רוחני, לתורה שהוא עתיד לתת לבני ישראל בהר סיני, ואין עוררין כי זה רכוש גדול עצום ורב, שהרי על התורה נאמר "יקרה היא מפנינים" ו"טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף", ויכול היה הקב"ה לצאת ידי חובת ההבטחה לאברהם במתן התורה. והנה, למרות זאת, ציווה אותם הקב"ה לקחת מהמצרים כלי כסף וכלי זהב ממש, "כדי שלא יאמר אותו צדיק" ולא יבוא בטענה ש"ועבדום ועינו אותם קיים בהם", "בהם" ממש, בגופם, ואילו "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם" לא קיים "בהם" ממש, בגופם, אלא בנשמותיהם, ושילם להם במתן התורה.

וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב (יא ב) (אוצר חיים)

יש להבין, לשם מה היו צריכים לשאול כלי כסף וכלי זהב, והרי מביזת הים עתידים היו לקבל רכוש גדול? אלא – אומר בעל "מאור השמש" – אילו לא השאלו להם המצרים כלים ובגדים, יתכן שלא היו ממהרים לרדוף אחרי בני ישראל. נמצא שזו הייתה סיבה לביזת הים...

הצדיק רבי משה מללוב היה אומר: שלפיכך צווה ה' שישאלו מאת המצרים כלי כסף וכלי זהב, בכדי שיפחדו ישראל ללכת חזרה למצרים, מפני הבעלי חובות...

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב (יא, ב) (להגיד)

המפרשים שואלים שאלה. בפסוק כתוב (ג כב) "ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלת" מה, בגדים של גויים?! כל ילד יודע כי בזכות שלא שינו את שמם, לבושם ולשונם – נגאלו ממצרים, ואיך אומרת התורה שהם שאלו מהשכנים הגויים ביגוד, אתמהה!?! אך אם תביטו שוב בפסוק, חייך הרב גלינסקי ואמר: בפסוק כתוב "ושאלה אשה וכו' כלי כסף וכלי זהב ושמלות ושמתם - על בניכם ועל בנותיכם". בגד של אישה מצרית קצר, ואכן, אישה יהודית משליכה אותו לפח, אלא שלא הן עצמן לבשו את הבגדים, הן הלבישו את הילדים בבגדים של המבוגרים "ושמתם על בניכם ועל בנותיכם" להם, לילדים הקטנים, היה הבגד ארוך... "ובזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים".

בזכות נשים צדקניות (והגדת-שמות, הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל)

"בזכות נשים צדקניות נגאלו ממצרים". מה פשר הדבר. רגילים לומר, שעם ישראל היה מעתד להיות משעבד ארבע מאות שנה, וזעק מתוקף השעבוד ונכמרו רחמי שמים. אבל איך אפשר לגאול כעבר מאתים ועשר שנים בלבד, כחלף חצי הזמן? אמרו הנשים הצדקניות: ריבונו של עולם, תגאל אותם כעת, ואנו מתחייבות להשלים להם את שעבודם...

אבל היה קשה לי על באור זה, שזה לא דווקא "נשים צדקניות". וסתם נשים, אינם נוטלות חלק בשעבוד בעליהם?

עד ששמעתי את הספור ברבי ישעיה'לה מושקט מפראגא זצ"ל, בעל "ראשי בשמים". הוא התברך באשה, ככתוב. "שקר החן והבל היופי, אישה יראת ה' היא תתהלל": בבקר שב מבית הכנסת, ואשתו באמצע תפלת שחרית. בצהרים שב מותש מהשיעור שמסר לתלמידו, ואשתו טרם סימה את מכסת פרקי תהלים היומית. ו"פרק שירה", ותחנות, לפני שפנתה לפעילויות החסד.

נענה ואמר: "עתה מובנים לי דברי רש"י הקדוש על הפסוק: 'לא טוב היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו', זכה – עזר, לא זכה – כנגדו. והינו, שאם זכה עוזרתו: הוא מתפלל, והיא מכינה ארוחת בוקר. הוא מוסר שיעור לבני הישיבה, והיא מכינה ארוחת צהרים. הוא יושב בבית דין ודן דיני תורה והיא מסדרת את הבית ומכינה ארוחת ערב. אבל אם לא זכה, הריי הי כנגדו, דהיינו מולו וכמותו. הוא מתפלל, והיא מתפללת. הוא מוסר שיעור, והיא אומרת תהלים ומעמדות. הוא דן דיני תורה והיא אומרת פרק שירה" –

אבל איננו מתאוננים. שהרי בזכותן יצאנו ממצרים...

ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו (יא,ז) (מר רפאל ירקוני)

מעשה שהיה בתלמיד חכם, הפעיל באחת האגודות העוסקות בקירוב רחוקים, שבימי מלחמת 'עופרת יצוקה' נסע אל העיר אשקלון, כדי לקרב ולחזק את רוחם של התושבים. לפתע, בעודו נוהג במכוניתו, נשמעה האזעקה. בהלה גדולה הייתה במקום, והתלמיד חכם סטה במהירות לצידי הכביש, כדי לעצור ולצאת לעבר מרחב מוגן, ופתאום קפץ לכביש כלב (שכנראה אף הוא היה מבועת) אל תחת גלגלי הרכב ונדרס. מיודענו מיהר לצאת מהרכב ולהסתתר, והנה לאחר מספר דקות, כששב אל מכוניתו, ראה מהומה גדולה במקום. היו אלו בעלי הכלב, שביכו את מותו, וחיפשו אחר הנהג הדורס. התלמיד חכם ניגש אליהם והביע את צערו הרב ו'תנחומיו', "האמינו לי, אינני אשם, הפגיעה בכלב הייתה בלתי נמנעת. הוא פשוט נכנס אל מתחת לגלגלים. אך אשלם לכם את כל שוויו, ואף אפצה אתכם על עגמת הנפש..."

האנשים, שהיו רחוקים מאד משמירת תורה ומצוות, היו המומים. הם לא העלו על דעתם לפגוש באדם חרדי כה נחמד ו'חברמן'. על הכסף הם וויתרו, ועד מהרה התפתחה שיחה נעימה בין הצדדים, ובסופה, קבעו להיפגש וללמוד תורה בבית המשפחה. לא היה זה מפגש חד פעמי. התלמיד חכם המשיך להגיע אל המקום אחת לשבועיים, ולמסור שיעור תורה לציבור הגדול שהצטופף בבית משפחת הכלב. האנשים הביעו את שמחתם הגדולה על שזכו להיכנס בשערי היהדות... והנה, לאחר מספר חודשים, פנו בני הבית, שעדיין היו רק בתחילת דרכם בתשובה, אל התלמיד חכם והודיעוהו: "החלטנו להפוך את המרתף הגדול שבביתנו ל'מדרשה ליהדות', אליה יובאו מרצים חשובים, ויקרבו את בני השכונה ליהדות. נשמח אם תגיע אלינו מדי שבוע ותמסור לנו דברי חכמה...". התלמיד חכם השיב בחיוב, אך כאן הגיעה הודעה נוספת מבני הבית: "החלטנו כי שמה של 'המדרשה' יהיה 'זיכרון איגור'!...", "מי זה איגור?", תמה התלמיד חכם. השיבו בני המשפחה: "איגור הוא זה שממנו הכל התחיל - הכלב האהוב שלנו... אנו רוצים להנציח את זכרו בהקמת בית המדרש על שמו". רק בדבר אחד הסתפקו, וביקשו לשמוע את חוות דעתו של התלמיד חכם: "נשמח אם כבוד הרב יעזור לנו להחליט, אם לחרוט בשלט ההנצחה שהכלב מת בתאונת דרכים, או שמא לציין שהוא נספה במלחמה...". התלמיד חכם החליט שלא להגיב בינתיים, וניגש אל מו"ר הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א ושאל: "האם מותר לי להסכים לדרישתם של בני המשפחה, לקרוא למקום על שם הכלב ובלבד שימשיכו ללמוד ולהתקרב, או שמא זהו ביזיון הקודש, שמקום תורה ותפילה ייקרא על שם כלב...?"

להלן תשובת מו"ר שליט"א: מצינו במקומות רבים שצינו חז"ל למעלות מסוימות בכלב, וצינו לשבח את מעשיו, כדלהלן: מסופר בירושלמי במסכת תרומות (דף מ"ד ע"ב): מעשה באדם שהזמין רב חשוב, והושיב אותו בראש השולחן ליד... כלב. אמר לו הרב ההוא, 'האם הבאתני לכאן כדי לבזותני לעיני הבריות? מדוע הושבת אותי ליד כלב?', השיב לו בעל הבית, 'כלב זה עשה עמי חסד עצום, בעת ששבאי אחד נכנס לעיר, וביקש לגזול ממני את אשתי, נשך הכלב את השבאי, ועל ידי כך ניצלה אשתי. ולכך אני משלם לו כעת את שכרו ומכבדו בכבוד גדול'...

עוד מובא בירושלמי (שם ע"א): מעשה היה ברועים שחלבו חלב מהפרה, וכשיצאו לרגע, בא נחש וטעם מהחלב ונתן בו את ארסו. הרועים לא ידעו מזה, וכשחזרו ורצו לשתות מהחלב, התחיל הכלב לנבוח בכל מיני צורות, ורצונו היה לרמוז להם שלא ישתו מכלי זה. האנשים לא הבינו את רמזיו, ועמדו לשתות חרף נביחותיו. מה עשה הכלב? קפץ ושתה בעצמו מן החלב, וכעבור מספר רגעים מת. התברר כי היה מוכן הכלב לשתות את הארס ולמסור את נפשו, ובלבד שלא ימותו בעליו. ויעוין במהרש"א (בסנהדרין דף צ"ז.), שכתב כי ה'כלב' נקרא כך על שם ש'כולו-לב' והוא נאמן לאדוניו. ומצאנו עוד מעלה בכלב בכך שלא נבח במצרים, ככתוב בפרשתנו (שמות י"א, ז) 'וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרָץ כְּלָב לְשׁוֹנוֹ, וּלְפִיכֶם אִמְרָה תוֹרָה בְּטְרִיפָה (שמות כ"ב, ל) 'לְכָלֵךְ תִּשְׁלַכְוּ אֹתוֹ. וּלְכֹן, נִרְאָה שֶׁאִם רְצוֹן הַמִּשְׁפָּחָה הוּא לְהִתְקַרֵּב לַיהוּדוֹת, אֵין זֶה כָּל כֵּן נוֹרָא אִם יִקְרָאוּ לְמִדְרָשָׁה עַל שֵׁם הַכֹּלֵב, עַל מִנַּת לְהַמְשִׁיךְ וּלְהַשִּׁיב אֶת לֵב בְּנֵי הַמְּקוֹם לְצוֹר מַחְצַבְתָּם, לְבַלְתֵּי יִדַח מִמֶּנּוּ נִדַח, וּלְהַגְדִּיל תוֹרָה וּלְהַאדִירָה.

ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו (יא, ז) (מנחם יעקובזון)

האדמו"ר רבי מאיר מפרמישלאן דרש פסוק זה כך: כלל ידוע בעבודת ה' הוא, שעל האדם לנהוג ביושר, שיהיו פיו ולבו שווים, ולא שידבר אחד בפה ואחד בלב. אם כן, "ולכל בני ישראל לא יחרץ" – "יחרץ" הוא לשון חתוך ["חרץ דינו" – חתך דינו]. אל תחתוך ותחלק בין הלב ללשון, אחד בפה ואחד בלב, אלא "כ-לב לשונו" – כמו מחשבת הלב, כך יהיה דבור הלשון.

ורק כך זוכים לשפע ברכה והצלחה. אחי, ר' טוביה לוונשטיין ז"ל, יסד ועמד שנים בראש ארגון החסד "קו לחיים". בעת שישבנו 'שבעה' עליו, ספר אחד מעמיתיו בארגון, ר' מרדכי פלדשטיין, שפעם האדמו"ר מסלונים נזקק לכמה ימי מנוחה. באו הגבאים ושאלו אם אפשר להשתמש עבורו בהוסטל של "קו לחיים". רצו שהאדמו"ר ישהה שם במשך היום, בלי שאף אחד ידע מכך, כדי שלא יטרידוהו [רק בצהרים היו באים אברכים להתפלל עמו תפלת מנחה], ובלילה היה שב לביתו. שאלו את הרב פלדשטיין האם לדעתו טוביה יסכים, והוא אמר: "מסתבר שכן". – "וכמה זה יעלה?" – "מאומה. אינכם צריכים לשלם". בסוף השהות שם בקש האדמו"ר מסלונים לשוחח עם טוביה. בתחילה הוא נסה להתחמק כי הבין שהרבי מבקש לשלם על שהותו שם, אך הרבי עמד על בקשתו לשוחח עמו ובלית ברירה הגיע אליו.

בהיכנסו לחדר ראה טוביה שהרבי מחזיק בידו סכום כסף. מיד החלו לדבר בדברי תורה, וטוביה 'משך' את הזמן עד שהגיע זמן מנחה. לפני שנגשו להתפלל אמר לו הרבי: "תזכיר לי אחר כך שאני צריך לדבר אתך על משהו..." בסוף מנחה טוביה ברח. שאל אותו הרב פלדשטיין: "מדוע ברכת? ראיית שהוא מחזיק כסף בידו?" אמר לו טוביה: "כי אתה הרי אמרת לו שלא ניקח ממנו כסף עבור השהות כאן, ומה שאומרים – צריכים לקיים!"

ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו (יא ז) (בריסק)

בעיר בריסק פרצה יום אחד מחלוקת בצניבור וכנהוג נתגבשו שני הצדדים ונלחמו זה בזה, בא רבי יושה בר, רבה של העיר ופנה אל מספר בעלי בתים בעלי השפעה וביקש מהם שיבואו בדברים עם שני הצדדים וישימו קץ למחלוקת שהתלקחה והלכה. אולם הללו טענו שאין הם רוצים להתערב בדבר והם מעדיפים להישאר ניטרליים. אמר להם רבי יושה בר בהקפדה בדרך ניטרלית, זו הדרך שבו נקטו כלבי מצרים שכן אומרים חכמינו, כלבים בוכים מלאך המוות בא לעיר, כלבים משחקים אליהו הנביא בא לעיר. ומכיוון שבמצרים נמצאו אז גם מלאך המוות שבא להכות בבכורים וגם אליהו הנביא שבא לגאול את בני ישראל, לא ידעו הכלבים מה לעשות. לפיכך "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו", החליטו להישאר ניטרליים שלא לפצות פה ולא להתערב.

ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו (יא ז) (המגיד מדובנה)

המגיד מדובנה נזדמן פעם לאחת הקהילות הרפורמיות בגרמניה, פנו אליו ראשי הקהל ואמרו לו, שמענו שאתה ממשיך משלים גדול ויש את נפשנו לשמוע ממשליך. אולם עליך לזכור כי אנחנו בני אשכנז מתקדמים, סולדים מהדרשות המסורתיות המתובלים בפסוקים לרוב, אנו מתנים אפוא תנאי שתשמיע לנו משלים רצופים בלי שום פסוק. השיב המגיד ואמר, אמשול לכם משל למה הדבר דומה. למלמד דרדקי שיצא עם תלמידיו לטייל ביער מחוץ לעיר, תוך כדי הליכה אמר המלמד לתלמידיו, אם יתנפלו עליכם כלבים בדרך, אל תיבהלו מהם אלא אמרו מיד את הפסוק "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו" ושוב לא תהיה להם שליטה עליכם. עודנו מדבר, וסיעה של כלבים הגיחה לעומתם מתוך חורשה סמוכה, המלמד נשא מיד רגליו ונמלט על נפשו והתלמידים בעקבותיו. כשהגיעו למקום מבטחים שאלו התלמידים את רבם, מדוע ברח ולא אמר את הפסוק. השיב להם המלמד, מה אעשה והכלבים אינם נותנים לומר פסוק.

ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו (יא ז) (תורת הפרשה, שמות)

מעשה בשני סוחרים נודעים, שבאו אצל רבי מאיר מפרמישלין ובקשו ממנו שיעניק להם סגולה מיוחדת להצלחה בעסק גדול של שותפות, שנכנסו בו לא מכבר.

נטל רבי מאיר מעל השולחן פיסת נייר קטנה ורשם בצידה האחד את האותיות "א-ב", ובצד השני רשם את האותיות "ג-ד". ובעד הסוחרים משתוממים למראה עיניהם, הושיט להם הצדיק את פיסת הנייר הזעירה ואמר: שימרו נא היטב על הכתוב בפתק זה! לדעתי, אין לכם סגולה בדוקה ומנוסה להצלחה במסחר, יותר מן הכתוב כאן.

הסוחרים לא העזו לשאול את הרבי לפרש האותיות הרשומות בפתק שהושיט להם, אולם הביעו את מבוכתם במראה פניהם. כאן הפתיעם רבי מאיר במתן הסבר לאותיות שרשם על הנייר שבידיהם: בצד אחד של הפתק רשמתי את האותיות "א-ב" ופירושו: אל"ף – אמונה, בי"ת – ברכה. ובצד השני של הפתק רשמתי את האותיות "ג-ד", ופירושו: גימ"ל – גניבה, דל"ת דלות, והרי פשר הדברים שלפניכם: אם תישאו ותתנו באמונה ויושר, תשרה הברכה במעשי ידיכם ובכל אשר תפנו תצליחו. ואם חלילה תתפתו למעשי גניבה ומרמה – סופכם יהא דלות ודלדול...

"החדש הזה לכם ראש חדשים" (יב, ב') (דורש ציון)

המצווה הראשונה בתורה היא מצות קידוש החודש. מדוע? אומר על כך רבי אברהם אבן עזרא, שהסיבה היא מפני שהמצרים היו הראשונים שהמציאו לוח שנה. גם להם היה מחזור של זמנים, אבל הוא התנהל על פי המחזור השנתי של השמש. מדוע ביכרו המצרים את שנת השמש? הסיבה לכך מפני שהם עבדו ליאור (הנילוס). כיצד הפך היאור לאלוה שלהם? כי כידוע במצרים לא יורדים כמעט גשמים, והכתוב (דברים יא, י-יא) מעיד על כך באמרו, שארץ ישראל שהמטרים משקים אותה שונה מארץ מצרים שאינה זקוקה לגשמים. ואיך מגיעים המים למצרים? ההרים הגבוהים שביבשת אפריקה מתכסים שלג בחורף, וכשהוא מפשר בסביבות חודש ניסן על ידי חום השמש, יורדים המים אל הנילוס, והוא עולה על גדותיו ומשקה את כל ארץ מצרים. והיות וחייהם היו תלויים במי הנילוס, הפכו אותו לאלוה שלהם. מאחר שהשמש הפשירה את השלגים ומילאה את היאור במים, יצרו המצרים לוח על פי השמש.

אכן, מעלה גדולה נודעת ללוח העברי, כי הוא משקף לא רק סדר של ימים, אלא את האמונה בחכמי התורה שעל פיהם נקבע לוח זה. רבי אברהם אזולאי כותב, שע"י שהוא מציין בכל המכתבים שלו את היום והחודש העברי על פי התורה, הרי הוא מאיר באור השכינה הקדושה. מכאן עלינו ללמוד על מעלת הכתיבה של תאריכים לפי הלוח העברי. אמנם כתבו הפוסקים שמי שצריך לכתוב תאריך לפי הלוח הלועזי, כגון בכל מיני דוחות וטפסים, יכול לכתוב, רק יזהר שלא יציין חודש ראשון, שני, שלישי אלא יכתוב את שם החודש למנינם. כי אם יכתוב ראשון, שני וכו' יוצא שמנין זה שונה מהמניין שאמרה תורה (שמות יב, א): "החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה", אם כן, דווקא חודש ניסן הוא הראשון ולא חדשים אחרים. לעומת זאת יש פוסקים שערערו על כך, וכתב שאדרבה, אם יכתוב את שמות החודשים הריהם שמות עבודה זרה. מסיבה זו אנו כותבים חצי שם כמו "ינו", "במקום השם המלא. וכן על זה הדרך, ובזה יצאנו ידי חובת כל הפוסקים.

"ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות" (יב, ה) (הגאון מוילנא)

פרש"י: "עשו כדבר משה - שאמר להם במצרים (לעיל יא, ב') וישאלו איש מאת רעהו. "ולכאורה, מה הוא מחדש בדברים אלו? הרי זה מה שכתוב, מה בא רש"י הקדוש להוסיף בפירושו? אומר הגאון מוילנא, פלאי פלאים ממש: משה רבינו אומר לכלל ישראל בשם הקב"ה שישאלו "איש מאת רעהו" כלי כסף וכלי זהב. הלזאת יקראו "רעהו"? המצרי הזה הוא חבר של הישראלי?! אלא, אומר הגאון, מה שנאמר "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף" ... - אין הכוונה שאת הכלים ישאל היהודי מהמצרי אלא מחברו היהודי! "רעהו" אכן הכוונה ליהודי ולא למצרי! שכן, אם רוצים היהודים שהגוי ישאל להם את כליו - קודם עליהם לעשות חסד האחד עם השני. מעשי החסד הללו יביאו שפע של חסד לעולם וכך גם המצרי ישאל ליהודי. ואכן, "בני ישראל עשו כדבר משה" - "שאמר להם במצרים וישאלו איש מאת רעהו" - מהחבר היהודי, וזה הביא ל"וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב" - מעשי החסד הביאו להשפעה של נתינה.

... ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל... (פרק י"ב פסוק ו') (מעין השבוע)

מעשה בבחור חרדי משוייץ שביקש ללמוד תורה. נסע לליטא והתעלה בישיבת מיר המפורסמת. כשסיים את חוק לימודיו, עמד לשוב לבית הוריו. חשב לעצמו: בדרכי אסור לעיירה ראדין ואקבל ברכתו של זקן צדיקי הדור, רבינו ה"חפץ חיים" זצ"ל. היה זה בעיצומו של החורף המושלג. הרכבת הגיעה בשעת חצות לתחנת בסטון הסמוכה לראדין. שני אנשים ירדו ממנה לצינת הכפור המקפיה: הסוחר עם צרורותיו ואדם בעל הדרת פנים שהתנדב לעזור לו לשאתן.

עגלון הגיח מן העלטה והציע להם נסיעה במזחלת לעיירה, מרחק שלושה קילומטרים, במרחבי השלג. עצמותיהם קפאו מקור, והשלג ירד כמרבד של נוצות. בשיניים נוקשות שאל את בן לווייתו לשמו. "צבי לוינזון", ענה הלה. הבחור נדהם: היה זה חותנו הגדול של החפץ חיים, הגאון והצדיק, ראש ישיבת ראדין! הוא סיפר שהגיע לקבל את ברכת הצדיק הנערץ, וראש הישיבה נענה ואמר: "כשנגיע לראדין תהיה השעה שלוש בלילה. הכל נמים את שנתם. עלה עמי לביתי והיה נא אורחי, ומחר תכנס אל חותני". בהכרת תודה קיבל את ההזמנה. ראש הישיבה הציע לו את מיטתו, והוא התכסה בשמיכה החמה. אט אט הפשיר מן הצינה. לפתע נזכר שטרם התפלל ערבית! אמר לעצמו: אתחמם מעט, ואקום להתפלל. אך תשוש היה ועייף, שמורות עיניו דבקו זו בזו, והוא שקוע בשינה עמוקה... בבוקר נמחה הכל מזיכרונו. קם רענן, נטל ידיו ועלה לישיבה להתפלל שחרית. בבית ראש הישיבה המתינה לו ארוחה משיביעה, והוא הוציא מכיסו את רשימת השאלות אותן התעתד לשאול את החפץ חיים. עשה דרכו בשלג העמוק ונכנס לבית החפץ חיים.

הצדיק נשא את עיניו הקורנות, המאירות, ובטרם פצה הבחור את פיו נד בראשו ואמר: "זכורני שלפני עשרות בשנים, בימי השפע, בתקופת הצאר, לא הייתה אגורת נחושת נחשבת, באשר היו מטבעות זהב וכסף לרוב. אנשים זלזלו בפרוטת הנחושת, כאשר נפלה ארצה אף לא גחנו להרימה... אך עתה חיים אנו בתקופת רעב ומחסור. ובתקופה כזו, גם לאגורת נחושת יש ערך. פרוטה לפרוטה מצטרפת לקניית כיכר לחם! אם נראה פרוטת נחושת נחושת ברחוב, נגחן להרימה"... תמה הבחור להעלאת זיכרונות זו. והחפץ חיים המשיך ואמר, כדובר לעצמו: "פעם, בעבר, היו לומדים רבים ועובדי ה', גאונים וצדיקים. זוכר אני את הדור, ספוג היה בתורה ובתפילה, מלא במצוות וגדוש במעשים טובים. בעשירות כה גדולה ובשפע כה רב, ייתכן ולא היה אסון בכך אם משהו נרדם לפני תפילת ערבית והפסיד קריאת שמע ותפילה. אבל עתה בדור יתום זה, דור כה עני בתורה ובתפילה - גם לתפילת ערבית אחת יש חשיבות רבה"...

פיו של הבחור נפער בתדהמה. רוח הקודש דיברה מפיו של הצדיק! המשיך הצדיק ואמר: "כשהיו ישראל במצרים, לא היו בידם מצוות להיגאל בזכותן. נתן להם הקדוש ברוך הוא שתי מצוות, פסח ומילה. נשאלת השאלה: הן שקועים במ"ט שיערי טומאה, האם די בשתי מצוות כדי להיגאל מעבדות לחירות עולם?! "והתשובה: אדרבה, דווקא משום כך! בדור כה ירוד מאירה וזהרת כל מצווה! כל מצווה קלה בדורנו מזכה ומרוממת את האדם כמצוות עצומות בדורות קודמים!" נרעש הבחור ונפרד מהחפץ חיים בלא לשאול מאומה - דיו במה שראה ושמע!...

ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף (יב', ז')

הקב"ה מצווה את משה לומר לבני ישראל להקדים את נתינת הדם על המזוזות ואח"כ על המשקוף (העליון) ואילו משה מצווה את העם 'והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף... (ב', כב') הפוך, קודם המשקוף ואח"כ המזוזות. וכיצד שינה משה מהציווי? מתרץ ה'בנין אריאל': המזוזות הם רמז למשה ואהרון, והמשקוף העליון הוא רמז לקב"ה המשקיף על ישראל. הקב"ה חלק כבוד למשה ואהרון והקדים בציווי אותם לפניו. ואילו משה בציווי לישראל, הקדים וחלק כבוד לקב"ה לפניהם. שואל ה'בנין אריאל': ובאיזה אופן קיימו עם ישראל את הציווי? כציווי ה' או כפי שמשה ציווה? על זה באה התורה ואומרת: 'ויעשו בני ישראל כאשר ציווה ה' את משה...'. הם מרחו את הדם על המשקוף ולאחר מכן על שתי המזוזות. וכיצד הם ידעו? אלא שחייבים לומר שהשיגו זאת ברוח הקודש וזהו שאומר רש"י 'להגיד שבחן של ישראל' שהגיעו לדרגת רוח קודש ועשו כאשר ציווה ה' את משה ולא כפי שמשה ציווה.

”ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים”

ושמרתם את היום הזה לדרתיכם חקת עולם” (יב, יז) (יחי ראובן)

עומד יהודי על פי התנור עם מקל המצות בידו. במקום זה, חובה למהר! נצרכת שם מהירות מיוחדת כיון שהתנור פולט חום. והוא, לא ממהר אלא נעמד לעצמו בדבקות גדולה, המצות בידו, והוא צועק בתפילה, מתנדנד ומאריך בייחודים: ל-ש-ם-מ-צ-ת מצווה...”איזה לשם? איזו מצה ואיזו מצווה? עד שיחדת ייחודים המצה כבר הפכה לחמץ גמור...! הוא מה שרמוז כאן בפסוק וברש”י: ”ושמרתם את המצות - ”רבי יאשיה אומר: אל תהי קורא ‘את המצות’ אלא את המצות, כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצווה, אלא אם באה לידך עשה אותה מיד”, אין מחמיצין את המצוות. אין צורך בפעולה מיוחדת בשביל להחמיץ מצווה, כי כמו שמצות מחמיצות מאליהן כך מחמיצים מצוה בשב ואל תעשה, לא שומרים אותה והמצווה בורחת. מנמנמים וחלילה מאבדים זמן קריאת שמע וכדומה .

אני אוהב לספר סיפור שהיה, והלימוד מהמעשה הוא גיוואלדיג : יהודי נסע לארה”ב ונחת בשדה התעופה קנדי. ירד מהמטוס, המתין שתעבור מונית לקחתו למחוז חפצו. בדרך כלל נהגו המוניות הם שחורים שלא תדעו, אבל אתם מכירים את הערבים פה? משהו כזה, הצד השווה בהם שדרכם להזיק ושמירתם עליך. האיש עומד עם שתי מזוודות וממתין, עד שעצרה מונית לידו. הוא ניגש. לא ידע היטב את השפה האנגלית, אבל עם מה שכן ידע - הצליח להסדר. ‘נשא ונתן’ עם נהג המונית שנקב בתחילה במחיר מופקע. סוף סוף הגיעו לעמק השווה, לפתע אמר לו הנהג איזו קללה באנגלית וברח מהמקום, נסע ונעלם. ”בריה משונה, מה הוא ברוח אחרי שסיכמנו? צריך עכשיו לעצור נהג שני” - חשב לעצמו. בינתיים הוא הסתובב ובדק מה עם החבילות שלו, ו-אין חבילות! גנבו לו את המזוודות. בהלה גדולה - שתי מזוודות, טלית ותפילין! הארנק שהיה לו! התחיל לרוץ לכאן ולשם. בינתיים עבר שם יהודי, בעל חסד גדול. והאורח סיפר לו את צערו הרב ועל מה שקרה לו. אמר לו היהודי האמריקני: ”וכי אינך מודע לכך? זה היה מתוכנן מראש, כך מתנהגים השודדים הללו. הם שולחים נהג שיעמוד ויבלבל לך את המוח: מחיר גבוה, מחיר נמוך, בורו פארק, פלטבוש, לא מבין כן מבין... וכאשר אתה עסוק אתו, מגיע מאחור גזלן, נוטל את החבילות ובורח...” את התפילין הוא מצא בסוף בדרך מעניינת, פלאי פלאים. בזכות שהוא מעולם לא דיבר דברים בטלים עם תפילין. ואכמ”ל, אבל המזוודות נגנבו .

זו כוונת הכתוב: ”ושמרתם את המצות” - את המצוות. אותו התכסיס, כי ממש אותה העצה יש ליצר הרע כיצד לגנב בערמה מהיהודי את המצווה : יהודי מתחיל לברך ברכת המזון ואומר: ”ברוך אתה ה” מיד מגיע ה”שווארצער” [- השחור - היצר הרע] ומכניס לו לראש: ”לגמרי שכחת ! אתה צריך ללכת היום לאספה הדחופה!” מיד הוא חושב מה יהיה בפתח האספה, מה יאמרו בה, מה יגיד פלוני, באמצע ‘ברכת המזון’ חושב ומתכנן, ולפתע מוצא את עצמו ב”ובנה ירושלים”... הוא ממשיך לחשוב על האספה, עד שמסיים, ואז הוא אומר לעצמו - היכן ברכת המזון שלי? גנבו לי אותה! הגיע היצר הרע ובלבל אותי עם בורו פארק ופלטבוש, עם דולר וסנט, אספות ודרשות, ובינתיים כשאני חשבתי הוא חטף לי את הברכה”. ושמרתם” - שימו לב, תשמרו שלא יגנבו אתכם ! חז”ל אומרים: ”העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשרות רעות” שנאמר” שומר מצוה לא ידע דבר רע . מה הכוונה ”כמאמרה - ?” מה ”שנאמר” - ”שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע” אפשר להבין מה המשמעות של ”כמאמרה .” מה הכוונה שומר מצוה? לכאורה היה לומר עושה מצוה . ונראה לפרש כמו ”ואביו שמר את הדבר” - מלשון ממתין ומצפה (כדפרש רש”י שם) וגם כאן הכוונה שומר וממתין מתי תבוא כבר השבת, מתי תגיע המצווה לידי ואקיימה? וזו דרגה גבוהה של חביבות למצוות, ולכן ”אין מבשרין אותו בשורות רעות”.

אבל ב"מסילת ישרים" מפרש את הפסוק כפשוטו: שומר מצוה - שומר שהיצר הרע לא יקלקל לו את המצווה! וכפי שאמרנו, שהוא נזהר מהגנב הכושי השחור שמסיח את דעתו, מקלקל לו את המצווה וגונב אותה. לדוגמא, יהודי מקיים מצוה רבתי, נתן צדקה בסכום גדול, מיד בא היצר הרע ומבקש לקלקל: פרסומת בכל העיר, ועוד עם תמונה, הורס לו את המצווה. ועוד כהנה וכהנה דוגמאות. ר' איד, יש לך מצוה - שמור אותה! עשה את המצווה כמאמרה. תגן עליה שתישאר בשלמות. כיון שדיברנו על שודדים נזכרתי במשל נאה ששמעתי בשנים קודמות מרבי יעקב לנדא זצ"ל: יהודי הלך לו בדרכו ביערות פולין ובידו סכום כסף, ורכוש. התנפל עליו שודד ואקדח בידו: "תן את הכסף!" היהודי הזה בטבעו היה גיבור גדול, בעל כח רב, אבל מה יעשה מול הנשק? אין ברירה. נתן את הכסף. ואז אמר היהודי לשדד: "אני מבקש ממך, תעשה עמי טובה גדולה. כיון שהכסף לא שלי, כאשר אבוא לבעל הבית ואספר לו שגנבו לי, הוא לא יאמין". "אז מה אתה רוצה?" - זעם השודד. תעשה לי טובה. יש לך אקדח, תירה על החליפה שלי, כדי שבעל הבית יראה שבאמת ירו". היהודי הוריד מיד את החליפה והניח. והגוי יורה. "תהיה ברוך! האם אפשר גם פה למעלה, תעשה לי טובה, עוד כדור נוסף גם בחלק העליון של החליפה, כדי שבעל הבית יאמין לי שנאבקתי עם השודד, אם יראה שבגדי מחוררים מרוב כדורים" "אין לי, נגמר לי הכדורים" - התנצל השודד. "אין לך? אם כן תן לי בחזרה את הכסף!" מהר ו'כיבד' אותו במכות רצח נאמנות. שבר לו ידיים ורגליים, חטף את הכסף וברח. צעק השודד המוכה: "יהודי שקרן, רמאי! היהודים הרמאים...." אתם מבינים, הוא הרמאי...עד כאן המעשה היפה ששמעתי מהרב לנדא. הוא דיבר אז בדרשת מחאה על תעלולים של חילוניים במדינת ישראל, וסיים "מסכנים הם יהודים החיים את חייהם בחושך - ללא תורה, בלי מצוות, בלי אמונת חכמים רובם דרובם תינוקות שנשבו, חלקם מרמים אותנו ועושים צרות רבות, ואם אנחנו מצליחים מעט להימלט מהם ולהחכים על מזימותיהם, מיד עולה צעקתם ונשמעת ברמה: החרדים מרמים, גונבים!"... הם עוברים על כל התורה כולה, כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש - ומאשימים אותנו שאנחנו מרמים אותם. הקב"ה ירחם עליהם ועלינו ובמהרה ישלח משיח צדקנו - גואל צדק ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" במהרה בימינו.

"ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את היום הזה לדורותיכם" [יב, יז]. (ניצוצות).

שאל פרלשטיין היה ילד כשהתחוללה ברוסיה מלחמת אזרחים עקובה מדם. ניקולאי השני, אחרון הצארים לשושלת בית רומנוב העתיקה, הודח ועבר מן העולם ועמו שיטת השלטון המלוכני. שנים נוספות חלפו והקומוניסטים כבשו את רוסיה. בתחילה היה הקומוניזם בשורה למיליוני הפועלים הרעבים ברחבי רוסיה הענקית. הנה באים מושיעי האומה ונוטלים את מקל הצדק בידם. מעתה אין עוד אצילים ובעלי אחוזות הרודים בפרך באיכרים מיוזעים ומיואשים. החלוקה תהיה מדויקת וצודקת. כולם יעבדו וכולם ישתכרו כהוגן. רק מאוחר יותר התברר שכוונותיהם של ראשי המפלגה שהובילו את המהפכה הקומוניסטית היו אכזריות, הם החלו במסע המוני של עשרות שנים בהן נשרפו על מזבח הקומוניזם מיליוני אזרחים שנחשדו בהתקוממות נגד השיטה המסולפת. וכאילו לא היה די בסבל של יהודי רוסיה לדורותיהם, הפכו חייהם תחת ראשי המהפכה למרים עוד יותר. הקומוניסטים הכריזו כידוע מלחמת חורמה על הדת היהודית ורדפו בשצף קצף, עינו ורצחו מי שהתעקש לשמור על יהדותו.

כזה היה שאל פרלשטיין. הוא כבר היה בחור מבוגר, ובגבורה יהודית החליט לבוז לסכנת הגוף הגשמי החולף ולתת את הדעת לנצחיותה של הנשמה. חסיד קרלין היה, אדוק ברבו ה'נוקא' הרה"ק רבי ישראל מסטולין. לאחר שהסתלק ה'נוקא' בראש השנה של שנת תרפ"ב, דבק בבנו האדמו"ר רבי יוחנן שהתגורר בלויצק ולאחר מכן בסטולין. עורך מידי פעם נסיעות ארוכות לחלות את פני הרבי הצעיר ולשאוב מלוא הכף תורה וחסידות. שאל התגורר בקייב והקהיל קהילות, ארגן מנייני תפילה,

עודד הנחת תפילין, שמירת שבת וברית מילה, גם כשהיה ברור לו ששליחי השלטון עוקבים אחריו ומוסיפים לרשימת 'חטאיו' עוד ועוד.

התיק שפתחו לכבודו הלך והתעבה. עד ששאל נעצר. הוא לא ניסה להכחיש אפילו, הודה בכל אשר מיוחס לו. לא הסכים להצהרה כי הוא מסכן את שלומה של המהפכה, אך הודה בנענוע ראש שהוא מקיים מצוות דתיות, דבר שאסור על פי חוקי רוסיה, ולא עוד אלא שמעודד אחרים לעשות כמותו. פסק הדין היה צפוי. שאול הוגלה לסיביר הקפואה לעבודת פרך יחד עם אלפים שנחשדו, בדרך כלל לשווא, בעבירות נגד השלטון. אבל גם שם שאול לא נכנע. הוא הביא עמו תפילין זעירות, ספרים מעטים והרבה אמונה ודביקות. שכנע את האסירים היהודיים להתפלל ולשמור מצוות עד כמה שניתן. הגוף נסדק, תלמים נחרשו בו מהקור הנורא ומעבודות הפרך אך הנפש נותרה בשלמותה מגינה על הנשמה היהודית.

מפקדי המחנה הנבוכים התאספו מידי פעם וניסו להבין מה הרוויחה המפלגה בהגלייתו של העקשן הזה לארץ גזירה. הרי את אשר עשה שם, בקיב הגדולה, הוא ממשיך תוך כדי ריצוי עונשו, באותם חטאים שבשלהם הוגלה. ללא פחד וללא מורא. אחד מהם העלה רעיון מבריק ומרושע: יש לשלוח את היהודי הלאה מסיביר. למרחק רב, למקום בו אין מישהו ממשפחת אחיו היהודים. שם בוודאי תשקע שמשו, לא יהיה לו במי להיאחז, לבד קשה לשמור על מצוות הדת. שבוע ימים לאחר מכן נכלא שאול בעגלת אסירים שחורה והובל לכפר עליו מעולם לא שמע.

בכפר הועבדו בעבודות כפייה אסירים קלים יותר אמנם, תנאי המאסר אינם כה נוראיים, אך יהודים אין. הוא מצא את עצמו יהודי אחד בין מאה איכרים רוסיים מגושמים, עסוקים יום וליל בחשבונות של מסחר זעיר במנות המזון שהם מקבלים. לשאול פרלשטיין לא היה ספק כלל כי הוא ישמור על צלמו ועל דמותו ויהדותו גם כאן, במדבר האנושי הצחית, יהודים אין, את התפילין ומעט הספרים נטלו ממנו, אך הבורא יתברך ישנו גם כאן ומה שהוא יוכל – יקיים.

היה זה חורף קשה במיוחד. מוחו היה עסוק בחישוב לוח השנה היהודי. הוא סידר לעצמו סימנים שונים בכדי לזכור מתי שבת, מתי חנוכה ופורים והעיקר מתי יהיה פסח. השנה, כאן בכפר הנידח, יהיו לו שש מצות, שלוש לכל אחד משני סדרי ליל הסדר הנערכים בחו"ל... לרגע חיך בעגמומיות כשצייר במוחו את עצמו יושב ועורך את שולחן הסדר במקום העזוב הזה. אך עקשנותו עמדה לו ממש את התמונה שבדמיון. השנה יהיו לו מצות. מן הגורן ומן היקב. הוא המשיך לחשב את התאריכים. אותו היום ט"ו באדר היה ובעוד חודש ימים יחול פסח. ואז הבזיק במוחו רעיון נועז והוא צירף אליו תפילה נרגשת. התחנן למי שאמר והיה העולם שייתן בידו את משאלתו, שיזכה לקיים את מצוות אכילת מצה. איש לא ידע, הרשעים לא ידעו אפילו כי הוא ניצח אותם. אבל הוא עצמו ידע, יחגוג כהלכתו את חג החירות, הגוף יהיה עדיין משועבד, אבל הנפש משוחררת ובת חורין, אין לה בעולמה כי אם מצוותיו של בוראה.

ולדימיר היה צעיר רוסי טיפוס, שהוגלה אל אותו הכפר ואיש לא ידע מדוע. ככלל, היו האסירים משוחחים ביניהם, מספרים האחד לחברו על החיים היפים שנחלו בטרם נאסרו ועל סיבת מעצרו. אבל ולדימיר שתק. בכלל שתקן היה ובכל פעם שניסו לשאול אצלו על עברו ועל סיבת היותו עימם בכפר האסירים מילא את פיו מים והעצים שתיקתו הרועמת. עד שנמאס על חבריו והם התרחקו ממנו. השתדלו שלא לשהות בחברתו. ולדימיר נדמה ביניהם כמתנשא, דל גאה המחשיב את עצמו יותר מהם. שאול היה היחיד בחבורה שבאמת לא התעניין בסיבת היותו של הגוי הצעיר עמו בכפר. ולדימיר החליט להתיידד דווקא עמו, היהודי החביב נשא חן בעיניו והוא סיפר באוזניו את כל סודותיו וסיפור חייו. שאול הקשיב בחצי אוזן, לשם נימוס גרידא, ולדימיר בטוח היה כי מצא איש כלבבו והשתדל לפגוש את חברו החדש לפחות פעם ביום, לשאוב ממנו מילות עידוד ותשומת לב.

עתה החליט היהודי לנצל את הקשר. השגחה פרטית היא, סבר. הן ולדימיר זה הינו אחד מעשרות הפועלים בשדה החיטה הרחוק מכאן כמה פרסאות. בבוקר הוא יוצא ובערב שב. הוא הציע לו עסקה מפתה: "ולדימיר יקר, הרי לך הצעה שלא תוכל לסרב לה. אני אתן לך מידי יום את ארוחת הבוקר שלי במלואה – לחם ונזיד ירקות, לא תיאלץ להיוותר רעב ולהפטיר בכל בוקר סדרה של נאצות לראשם של מפקדי מחנה האסירים על קמצנותם ורשעותם". ואתה, בשכר זאת, תשוב עם מלוא הכיסים גרגרי חיטה. כך במשך שלושת השבועות הקרובים. "ולדימיר ניסה להבין. מה צורך לו ליהודי בגרגרי חיטה קשים. מה יעשה עימם ומדוע לוותר על אוכל מוכן לאכילה עבור חיטה שאין לו דרך כיצד להפכה ללחם של ממש. היהודי ניסה להסביר: "בעוד חודש ימים יחול החג שלנו, ומצוות הדת מחייבת לאכול סוג של לחם אותו אנו אופים לבד. "ולדימיר וויתר, הוא לא יבין זאת כנראה. איש מוזר הוא היהודי הזה, אך עקשנותו שובת לב. הוא יבצע את העסקה. לא יזיק לו לאכול כמות נכבדה יותר לארוחת הבוקר. ובכלל, הוא חיבב את שאול ורצה לעזור לו. כך הצטברה ברשות שאול כמות מספקת של גרגרי חיטה. הוא בררם בקפידה. בדרך לא דרך השיג משטח ברזל נקי וייצר גחלים לוחשות. מתחת עיניהם של קציני כפר האסירים, בטבורה של ממלכת הקור המקפיא, בסתר, אפה לעצמו שש מצות.

הוא ערך לבדו סדר פסח. אמר את ההגדה. הכריז בעוז 'אשר גאלנו וגאל את אבותינו, געה בבכייה כשבירך 'על אכילת מצה', ועוד יותר כשלחש 'על אכילת מרור', אמר בהתרגשות רבתי את פסוקי ההלל וחש שניצח את הקליפה הקומוניסטית. מיהר לסיים את ההגדה מזיכרונו בטרם יתקיים מפקד הערב, וכבש זעקה שיצאה מפיו בקול מרוסק 'השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין...'

הפסח עבר חלף לו. שאול השתדל להתקיים משיירי המצות בכל ימי הפסח, משבבי מצות וירקות מהוהים. בעיצומו של הקיץ שוחרר, לכל צרה ומצוקה יש סוף בשמי שמים רשום בדיוק מושלם כמה על האדם להתייטר, וכשמגיע הרגע, דבר לא יוכל לעכב את הגאולה. הוא ערך מסע ארוך – לשוב אל קייב עירו. לפי חשבוננו יגיע אל העיר בערב ראש חודש אלול. הנה זהו סימן מן השמיים בערב ראש חודש אלול מתקיימת תפילת 'יום כיפור קטן', הזדמנות לתשובה מעומק הלב. והוא, יש לו על מה לשוב. בהחלט. חודשים רבים שחי בין גויים, בלא תפילין ובלא מניין ובעבודת כפיים שכללה שבתות ומועדים. אמנם היה זה שלא ברצונו, בעל כורחו ממש, אך אין כמו חודש אלול וימי התשובה כדי לשוב לחיות כיהודי.

כשגופו מאיים להפסיק את חיותו ורגליו מסרבות כמעט לנוע, הגיע שאול למקום בו ידע כי מתקיימות תפילות במרתף בניין מגורים. הוא זכר זאת מימי מגוריו בקייב וקיווה שהמניין עדיין קיים. מסתבר שאכן כן. הוא הבחין בכמה יהודים היושבים מפוזרים זעיר פה וזעיר שם ושאל אחד מהם מתי מתחילה תפילת 'יום כיפור קטן'. היהודי הביט בו בחשש. זהו כנראה שליח של השלטונות, מעין מרגל קטן הבא לבחון אם נערכות תפילות. יודע על תפילה הנקראת 'יום כיפור קטן' ולא יודע שבמחוזותינו אין היא נאמרת בתאריך של היום. הוא ניסה שלא להשיב, אך שאול הוכיח לו מיד ידענות מופלגת בענייני יהדות. אין זה אפוא מרגל כי אם יהודי כשר לכל דבר. "יום כיפור קטן? היום? הלא ידעת שרק בערב ראש חודש אלול אומרים תפילה זו ... שאול לא הבין. אז הנה, מקצה הארץ באתי, כנראה בכדי להעמידכם על טעותכם. היום הינו כ"ט באב. ערב ראש חודש אלול". "לא", התעקש בן השיח. "היום כ"ט בתמוז, מחר ראש חודש אב. מדוע לך לזרז ולדחוף במהירות את לוח השנה היהודי הנצחי, לאט לך". שאול פלבל בעיניו כה וכה. ולאחר מכן צנח על מקומו אין אונים. הוא הבין את הטעות. הייתה זו שנה מעוברת, והוא בניכר, בין גויים אטומים, שכח מהעובדה הזו. לוח השנה שלו היה אמיתי. חשבונותיו תאמו את המציאות למרות שזכר וחישב לבד, בבדידות מופלגת. אך כאן טעה. לא עיבר את השנה עשה לעצמו חודש אדר אחד בלבד. הוא ערך אפוא את ליל הסדר בעת שהמוני יהודים בכל העולם סיימו את סעודת הפורים, בליל ט"ו באדר שני, פורים דמוקפין... והנורא מכל:

בליל הסדר אכל חמץ. עבורו היה זה עיצומו של חודש אייר. כל עמלו באגירת החיטה ובאפיית המצות היה לשווא אפוא, הסתכן ומסר את נפשו שלא לצורך. הוא נזכר באמירת ההגדה שלו ובבכי שליווה את סדר הפסח הקצר והמהיר, והתבייש. האכן הייתה זו הצגה ותו לא? שאול נשבר. נפשו החזקה ואופיו העז שעמדה בכל ימי סיביר וכפר האסירים הנורא – לא היו לו עוד. הרי בסופו של דבר ייתן דין וחשבון על מעשיו בעולם, ומה יביא עמו? סדר ליל פסח במוצאי פורים? אכילת מצה בימי מרדכי ואסתר ואכילת חמץ גמור בליל הסדר הקדוש?

חודשים ושנים נשא את הכאב הצורב והנורא בלבו... ברחמי השי"ת זכה לצאת מעמק הבכא, מרוסיה התגלגל שאול לארצות הברית של אמריקה שהייתה, שלא בטובתה. עיר מקלט למיליוני פליטים. רוחו הייתה שבורה בעליל. הוא נגרר מעיר לעיר וקיווה למצוא את הרבי. השמועות סיפרו שכ"ק האדמו"ר רבי יוחנן מקרלין ניצל מן התופת הנאצית. כשכבשו העמלקים את ליטא הוא נמלט יחד עם בני משפחתו, זוגתו וילדיו נהרגו ורק הוא נותר בחיים עם בתו פייגעל'ע. הרבי התגורר בארץ ישראל והגיע לכמה שנים לארצות הברית. בין המוני הממתינים להיכנס אל הקודש פנימה היה שאול פרלשטיין. מבקש לפרוק את אשר על ליבו באוזני הרבי הצעיר אליו היה קשור בכל לב עוד לפני שנות התופת.

הוא נכנס ופרץ בבכי קורע לב. הרבי שזכרו היטב ניסה לדובבו. הגבאים הבינו אף הם. זה חזון נפוץ באותם ימים, הרי כולם עברו שנים נוראות, כולם איבדו בני משפחה ויקירי לב ומן הסתם גם חסיד זה חלק אותו גורל. אך שבירי משפטים משולבים ביבבות קטועות סיפרו כי על יהודי זה מעיק משהו שונה. הרבי הצליח להבין את הסיפור. את מסירות הנפש על לוח השנה היהודי, ונכשל... לרגע שתק רבי יוחנן, אחוז שרעפים הביט בחסידו המיוסר ועיניו דמעו. מי כעמך ישראל. היכן עוד יש עם כזה. בתוך השבר, בעיצומו של החושך הסמיך, מאירה וזורחת נשמה כזו". הסכת", השיב לו הרבי בעוז, "בפסוקי מצוות הפסח נאמר 'ושמרתם את המצות'. וחז"ל דרשו 'אל תקרי את המצות אלא את המצוות. כמו שאסור להחמיץ את המצות כך אסור להחמיץ את המצוות". את אכילת המצה אמנם החמצת, לא קיימת. אין עניין לאכול מצה בפורים. אך את המצווה לא החמצת. מצה לא ומצוות כן. הבורא יתברך לא מביט אל הסיכום, אל הפועל היוצא, כי אם אל המאמץ. הוא מביט אל ההשקעה, אל המסירות, אל הלב היוצא אליו ומבקש לעובדו, ואת זה פעלת. וויתרת מלחמך הדל וסיכנת את חיך לכבודו יתברך. וכי תעלה על דעתך שזה לא נחשב בשמיים כאוצר יקר ונשגב?! אל תירא ואל תפחד שאול, הבורא יתברך קיבל זאת כקורבן חשוב יותר מכל מצווה שבעולם. שכרך מובטח ונשמתיך שלימה". שאול נרגע והייתה לו משאלת לב: "אולי יסכים הרבי לכתוב לי זאת, לחרוט עלי פתק נצח את הדברים שאמר לי עתה למען יעמדו ימים רבים". הובאה פיסת נייר ועט, ורבי יוחנן מקרלין סטולין רשם את מאמר חז"ל המפורסם עמו השיב את נפשו של שאול פרלשטיין: "ושמרתם את המצות. אל תהי קורא את המצות' אלא את המצוות".

כעבור שנים ספורות, שעה קלה לפני שנפטר שאול לבית עולמו, זקן ושבע תלאות, קרא את בני משפחתו והשביעם לאמור: "טלו נא בידיכם את פיסת הנייר הזו ומסרוה בידיהם של אנשי החברה קדישא. שורו וראו שיניחו זאת מתחת למראשותי, יהיה זה ה'פספורט' עמו אבקש להיכנס בשערי גן עדן"...

והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה הזאת לכם (יב, כו)

רשע מה הוא אומר? מה העבודה הזאת לכם (הגדה של פסח) שאלו את רבי נפתלי מרופשיץ, מדוע כל שנה יוצאות הגדות חדשות לפסח. האם לא די בהגדות של שנה שעברה? השיב רבי נפתלי: כי הרשע של שנה שעברה, השנה הוא צדיק...

"ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם" (יב,לט) (יחי ראובן)

כשש מאות ריבוא גברים היו ביציאת מצרים. תעשו חשבון כמה מיליוני יהודים יצאו באותה שעה ממצרים. בפסוקים לא מפורט באריכות, אבל רק נתאר קצת מה היה שם בשעה שהפסוק אומר: "ויסעו בני ישראל מרעמסס סוכתה.. כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף", ודורות אחרי זה הנביא אומר: "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורך אהבת כלולתיך" מה יש? "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".

אני רוצה להסביר. מיליוני אנשים יודעים שעתידיים מחר - מחרתיים לצאת, תכינו אוכל! תכניסו לסלים כמה תפוחי אדמה, ומה כתוב: "וגם צידה לא עשו להם"! ירד שלג כבד בירושלים. לילה קודם התקשרתי לפלוגי ממשפחתי, והוא סיים בזריזות את שיחת הטלפון באמרו: "אני חייב לרוץ למכולת לקנות כמה דברים, אומרים שיהיה שלג, צריך שיהיה בבית אוכל, הרי אי אפשר יהיה לצאת. - א גאנצע מעשה! כמה זמן אמור היה להיות שלג? יום וחצי יומיים, ושם, הם יצאו למדבר, כל אחד עם חמישים שישים ילדים, מה עם אוכל? יענקי שלו אם רק מתעורר בלילה ואין לו את הדייסה שלו, צורח עד ששומעים אותו עד הרחוב השלישי, איך הוא יכין לו בקבוק דייסה בדרך לרעמסס? כך עם הילד הראשון ומה יאכיל את הילד הששים? כל משפחה הייתה כמו מוסד שלם. והם יוציאים ללא מזון לדרך. התורה הכריזה את הפלא העצום הזה: "וגם צידה לא עשו להם"! "שמעתם פעם שאחד בא לארמון המלוכה ומביא אתו סנדויץ'...?! המלך אפילו לא יכעס עליו, כי אם הוא בא עם אוכל אינו אלא שוטה, וכי לא יהיה לך אוכל בבית המלוכה?! לכן הם לא הכינו צידה, היה להם בטחון שהם בתוך ארמון המלך. מהיכן אני יודע שזו הסיבה שלא הכינו אוכל? - כי אחרי הפסוקים שהקב"ה משבח את בני ישראל: "וזכרתי לך חסד נעורך... לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" מה כתוב? "קדש קדשים לה" (ירמיה ב, ב), היינו, זו הייתה דרגתם בעת יציאת מצרים.

קומה נוספת ישנה בביטחון של עם ישראל. ממצרים הם יצאו עם תשעים חמורים טעונים כסף וזהב, כמו שאמרו בגמרא (בכורות ה"ב): "שאלתי את רבי אליעזר... מפני מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים? אמר לי: גזירת הכתוב היא, ועוד, שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים", לא סתם חמורים אלא לובים! "וינצלו את מצרים" - לקחו ממצרים את הכול! יצאו עם רכוש רב מאין כמוהו, כפי שאומרת הגמרא (ברכות ט"ז) שארץ מצרים נותרה "כמצולה שאין בה דגים" - כמו ברכה שרוקנו אותה מהדגים. אבל מה עוד נטלו איתם? - "משארותם צרורות בשמלותם על שכמם" - שיירי מצה ומרור. אמש היה ליל הסדר ונשארו להם מצה ומרור. מה עושים אצלנו בבית כאשר קמים בבוקר אחרי ליל הסדר ורואים שנשאר חריין שהתחיל להתייבש? משליכים לפח. אבל עם ישראל, מבהיל על הרעיון, את הכסף וזהב היכן הניחו על החמורים - שהחמורים יסחבו, אבל את שיירי המצווה הכניסו לכיס של הבגד, בתוך החליפה, ועל שכמם.

אבדנו לאחרונה את רבי שלמה הגדול - רבי שלמה ברעוודה זצ"ל. שמענו מפיו פעם תיאור איך באים מאמריקה, עם מזוודות, מה לא, כלי מטה, פיג'מות, תכשיטים ומתנות, מזוודות מלאות - עד המשקל שאפשר לסחוב במטוס לפי החוק. אבל חוץ ממה שמכניסים במטענים ובתיקים יש לכל נוסע חבילה נוספת קטנה של דולרים, אותה הוא לא מניח בתא המטען. מה פתאום. גם לא בתיק הצד שמעלה עמו למושב המטוס. חבילה זו מונחת בכיס - מה שבטוח בטוח. כמה אלפי דולרים לא באים בקלות. אצל עם ישראל היה להיפך, את הדולרים - שהחמורים יסחבו, את שיירי המצה והמרור - שיירי מצווה - אותם הכניסו בכיס האישי! זה מה שהיה כאשר יצאו ממצרים, עם כזו דרגה של קרבת ה' ושל בטחון "וגם צידה לא עשו להם" כיון שלא צריכים שום דבר, ממילא רק המצה ומרור היה חביב להם "שיירי המצווה" זה בטחון בה'. זה היה כל העולם שלהם - "קודש ישראל לה".

בעת הנחת תפילין כל בוקר אומרים את פרשת "קדש לי כל בכור", ואת פרשת "והיה כי יביאך... וכל פטר חמור תפדה בשדה" מזכירים את מצות פטר חמור, אלו החמורים הלובים שהיו מלאכים בכספה וזהבה של מצרים, "על כן אני זובח לה' כל פטר רחם הזכרים". מוטל עלינו לזכור את האמונה החזקה שעם ישראל לקחו אותם בעת שיצאו ממצרים. שעל החמורים הניחו את הכסף, ובכיסים הטעינו את הביטחון השלם בה' יתברך. באמונה הזו נתקדש מדי יום, בעת הנחת תפילין. לחם ומים לא לקחו. לקחו את הלב המלא בטחון בה' יתברך ועל כך משבחם הקב"ה: "לכתך אחרי במדבר" - הלכו "אחרי", עם הריבונו של עולם.

כל בן נכר לא יאכל בו. (יב מג) (פרדס יוסף)

גוי ומשומד לא נותנין לו קרבן פסח. ושואלים למה אנו אומרים בכל נדרי אנו מתירים להתפלל עם העבריינים, ובקרבן פסח לא משתתפים עמהם, ומתרצים כי ביום כיפור שגם העבריינים באים לצום, בוודאי צריכים לצרף אותם, אבל כשבא לאכול צליית קרבן פסח אי אפשר לצרף אותו.

מסע השכנוע (והגדת)

"ויאמר ה' אל משה ואהרן זאת חקת הפסח, כל בן נכר לא יאכל בו" (שמות יב, מג), שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים, ואחד נכרי ואחד ישראל מומר במשמע (רש"י). עברין, מותר לאכול בו". ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא" (סנהדרין מד ע"א), והבן הרשע הוא אחד המסובין בליל הסדר, שלא נדע. אבל המומר והנכרי, כרותים ומובדלים.

ואספר - בשלהי החורף תשכ"ז הגיע הטנדר שהביא את הירקות לשיבתנו בחדרה. הבחנתי שפני הנהג חורים, ועיגולים כהים מכתרים את עיניו הטרטות. נבהלתי. שאלתי לשלומי, ומעין הדמעות נפרץ: אוי לו ואבוי לו, חייו אינם חיים, טוב מותו מחייו. מה קרה, מה ארע? בתו ברחת עם צעיר ערבי לכפרו, בקא אל גרביא. מה יעשה, אנה יישא חרפתו! רבי אלחנן פרלמוטר זצ"ל, ראש הישיבה מסתכל עלי ואני משיב לו מבט, ואומר לנהג: "אסע לשם, ואדבר אתה". "איך תיסע, זה כפר עוין, יסקלו אותך באבנים", נבהל הנהג. איני פוחד מהם, אני פוחד רק מהשם", השבתי לו. נובהרדוקער או לא?! בררתי מתי יוצא משם האוטובוס חזור, לכוון חדרה. והלוך?

שנת תשכ"ז הייתה השנה הראשונה שלאחר השמיטה. ירקות קנינו מאותו נהג. אבל בפרות נהגה עדין קדושת שביעית וקנינו מערבי שהביא מהמטע שלו, מאזור המשולש. כשהגיע, אמרתי לו: "אני מצטרף אליך בדרך חזור". "אין בעיה", ענה ברוחב לב. "לאן?" "לבקא אל קרביא", ענית. לא, לשם לא! יהרגו אותך ויתנכלו גם לי!" התחלתי להבין לאיזו סכנה אני מכניס את עצמי. "טוב, תוריד אותי לפני שתכנס אל הכפר". לכך, הסכים. נסענו, ועצר. אמר: "מאחורי העיקול, נמצא הכפר". "ירדתי, והתחלתי ללכת, וכמו שאמר, מאחורי העיקול התעופפה האבן הראשונה. פניתי אל הנער הזורק: "איפה גר כאן הקאדי", כהן הכפר המוסלמי. אה, אל הקאדי מועדות פני? מיד התלווה אלי להורותני, והסביר לכולם שאני אורח של הקאדי, אין לפגוע בי. הגיע לבית אחד, ואמר: "כאן. הודיתי לו, ועליתי. התקבלתי בכבוד. כן, הוא דובר עברית. במה יוכל לעזור? אמרתי: "אני רב, אצל היהודים הרבנים הם מסדרי הקידושין. האם גם אצל הערבים כך?" אישר. הוא מסדר הנישואין בכפר. אמרתי: "אם יבוא לפני יהודי וירצה להינשא לנוכריה, לא אסדר לו קידושין. עליה להתגייר גרות אמת כדי להינשא ליהודי. האם גם אצל הערבים כך?" ענה: "גם האסלאם אינו מכיר בנישואין מעורבים". הזכרתי: "על הגרות להיות גרות אמת. אם חשקה נפשה ביהודי לא נגיירנה. התהליך אורך לפחות שנה!" אמר: "אצלנו אין מדקדקים כל כך, אבל ברור שלא נשיא בלי המרת דת!" "אני שמח לשמוע", אמרתי. אני מאחל לעצמי שמחות יותר. "יש כאן נערה יהודייה שחשקה בבחור ערבי. אני רוצה להודיעה שתבין, ששתי הדתות שוללות נישואין מעורבים. עליה להתאסלם לשם כך". "בהחלט", שתף

פעולה. סר אתי לחלון והראה לי את בית הבחור. השבאב שנקהלו למטה ראנו ביחד, והצבעתי לעיניהם על הבית. "כן, זהו", אישר. נפרדנו בכבוד, ויצאתי. עיניהם ירקו משטמה, אבל לא פגעו בי לרעה. הקאדי עמד בחלון וליווה אותי במבטו. התדפקתי על דלת הבית, ופתחה לי ערבניה קשישה. לא אתה רציתי לדבר. אמרתי: "עברית - עברית? הביאו את הנערה שתהיה מתורגמנית. התפלאה לראות דמות רבנית בלוע הארי". דרישת שלום מאביך. אמללת אותו. הוא עומד למות בגללך", בשרתי לה. התפרצה: "הוא עומד למות? על מה?! במשך שנה היה לי חבר מעין שמר - קיבוץ השומר הצעיר - הסתובב בבית ואבי היה כה מרוצה. החבר הצהיר שאינו מאמין בא-לוקים, עפר לפיו, לא צם בכיפור, ולאבי לא היה אכפת. והבחור הזה בחור מאמין, למה שלא אנשא לו?! אתה רב, אתה תבין אותי. תסביר לו: מה עדיף: להינשא לכופר, או למאמין?" הערבייה עמדה בצד, חשדנית ועוקבת, מנסה להבין את הנאמר. אמרתי: "בואי ואסביר לך מה ההבדל. אם היד נקטעת, רחמנא לצלן. כל זמן שהגידים מחוברים יש תקווה, אפשר לאחות. אמנם אינה מתפקדת, והייסורים איומים, אבל יש תקווה, היא חלק מהגוף. כשנקטעה כליל, אין לה תקנה - ! בחור יהודי, גם אם חילוני, אינו שומר מצוות, אף אינו מאמין חלילה, 'ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא' (סנהדרין מד ע"א). שייך הוא לעם ישראל, והוא או צאצאיו עוד ישובו בתשובה. אבל ערבי, גם אם מאמין בבורא עולם, בן נכר הוא. והמצטרף אליו כורת עצמו מעם ישראל" " ! לדעתי, אתה טועה", פסקה. אמרתי: "לא אוכל להתעכב. אני מעורר חשד, ועוד מעט יגיע האוטובוס שאני חוזר אתו. אבל אם את רוצה הוכחה, דעי: כשתפרוץ מלחמה, אותו בחור מעין שמר יתגייס כדי להציל את אביך, והבחור הערבי יצחצח חרבו כדי לשחוט אותי! חשבי על כך", והלכתי. לא שערתי שבתוך חודשיים יסגור נאצר את מצרי טיראן ויגרש את חילי האו"ם מרצועת עזה, הארץ תכנס לתקופת ההמתנה הנודעת ומדינות ערב יערכו למלחמה כוללת. ואז, יום אחד, הגיע טנדר הירקות והנהג בישר בשמחה: "היא חזרה!" בהתרגשות סיפר שהקאדי סרב להשיא אותה לפני שתשהה שם תקופה ותכיר את אורחות האסלאם. וכשהחלה המתיחות שמעה את הבחור בו בחרה מצהיר שכבר הכין את השאבריה לשחוט את כל היהודים - נזכרה במה שאמר לה אותו רב אלמוני, ודמיינה לעצמה את בחיר ליבה משסף את גרונו של אביה בעיניים בורקות. הבינה לאן נקלעה, וברחה!

תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוכם (יב, מט). (אוצר חיים)

כשהיו חיכוכים בין פלגי היהדות החרדית התבטא פעם מרן הגר"ח זצ"ל ואמר, הרי הדברים ק"ו ומה לישראל ולגר צריכה להיות רק "תורה אחת", ישראל בינם לבין עצמם, ועל אחת כמה וכמה יהודים חרדים בינם לבין עצמם, בוודאי ובוודאי שצריכה להיות להם רק תורה אחת.

ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה גדולה במצרים כי אין בית אשר אין בו מת (יב ל) (תורת הפרשה, שמות)

אומר רש"י, ויקם פרעה - ממיטתו. מה רצה רש"י להשמיענו?

ויש לומר, שרצה רש"י ללמדנו את גודל רשעותו של פרעה, שלאחר שראה שכל דבריו של משה רבינו נתקיימו, וספג עד עתה מכות רבות ועצומות, ועתה בא משה ומתרה בו: "ומת כל בכור בארץ מצרים", עם כל זה פרעה לא שם לבו לדברים אלו, והלך לישון במיטתו כרגיל כמידי לילה בלילה, ללא פחד ומורא...

ותהי צעקה גדולה במצרים (יב ל)

מה זאת "צעקה גדולה"? וכי יש צעקה קטנה או גדולה? כך ביאר בטוב טעם מרן הגאון רבנו עובדיה יוסף זצ"ל: בא הכתוב ללמדנו שהיו הרבה צעקות במצרים. וזאת יש לנו ללמוד מדברי הכתוב:

"ומת כל בכור" (יא,ה) - וכפי שדרשו חז"ל שאפילו בכור לאב גם הוא מת. ומכיוון שהמצריות היו מזנות תחת בעליהן ויולדות מרווקים, נמצא שאותו ולד הוא בכור לאביו. אם כן ממילא הרבה בכורים היו בכל בית וכולם מתו. ומכיוון שבמכת בכורות הבינו בעליהן שאותם ילדים שמתו הם לא בניהם, אלא בני אחרים - או אז התפתח מריבות "ותהי צעקה גדלה במצרים" - ללמד שהיה ריבוי ביניהם של צעקות בקשר להתנהגות האישה המצרית. לא רק צעקה אחת על מות הבנים, אלא עוד צעקות על הנשים שלא היו נאמנות לבעליהן.

עיון בלקחי מצרים

יציאת מצרים מכת בכורות וקריעת ים סוף

נצטווינו לקרוא בכל יום פעמיים קריאת שמע בה מוזכרת יציאת מצרים ועפ"י התלמוד הירושלמי גם מכת בכורות וקריעת ים סוף (ברכות פ"א, פ"ו) וכך אנו מזכירים בעזרת אבותינו=ברכת הגאולה ובערבית ראו בנים...

הסבא מקלם מביא משל למה הדבר דומה: יש סוג מזון שמספיקה לאדם, כמות קטנה ממנו כמו - תבלינים וסוגי ויטמינים. ולעומתם יש סוגי מזון הנצרכים יום יום לאדם - חלבונים ופחמימות...

כן הוא הנמשל: יש מצוות שהם פעם בשנה - ר"ה ויוה"כ - שופר. ויש מצוות שזקוקים להם שבוע = פסח וסוכות. ויש אחת לשבוע - שבת. ויש שהם כארוחת בוקר וערב ונצרכות לאדם יום יום כגון הזכרת יציאת מצרים בקריאת שמע.

נתאר לעצמנו אדם שהולך לקבל ברכה מרב שיהיה לו ילדים והרב מבקש ממנו לקרוא בכל יום פרק תהילים במשך שנה ויהיה לו בן האם יעלה על הדעת שזה לא יקרה?! ואם משה רבנו יאמר לו?! ואם הקב"ה יאמר זאת?!... בוודאי שזה יתקיים. אם כן שאלה: מדוע ר"ה ויוה"כ משפיעים עלינו מאד ובחג סוכות ופסח האדם מרגיש התעלות רוחנית ואת צאת השבת כל אחד מרגיש בהבדלה... אך כשהאדם מזכיר יציאת מצרים בקריאת שמע, האם מרגיש הוא שהתעלה?! ואם המשלנו את המצוות לאוכל הרי אחרי ארוחת בוקר וערב האדם מרגיש שבע ולאחר הזכרת יציאת מצרים - מאומה?

ונשאל: הייתכן שסגולתו של הקב"ה לא פועלת?!

תשובה: לא יתכן! אך למה נרמה את עצמנו הרי זה לא משפיע עלינו במאומה?!

תרוץ יובן על פי משל: לאחד צרוד שבא לרופא ואיננו יכול לדבר. הרופא רושם תרופות לגרון ומבקש לחזור אליו לאחר שלושה ימים לביקורת ומסביר: לקחת כל שעה מחר תרגיש הקלה, מחרתיים שיפור ובעוד 3 ימים תבוא. ביום השלישי מגיע כשעדיין אינו יכול לדבר מאומה. הרופא מתפלא ושואל לקחת את כל הכדורים? והוא משיב בקושי בלעתי את כולם כל שעה... לבלוע?! מזדעזע הרופא כדורים לגרון צריך למצוץ!!!...

כן הוא הנמשל: זוהי התשובה אנו "בולעים" את הזכרת יציאת מצרים לכן אינה פועלת את פעולתה.. עלינו לעיין בה ולהבין את לקחי האמונה ואז נושפע...

קדש לי כל בכור פטר רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא (יג ב) (הרבי מאפטא זצ"ל)

הרבי מאפטא, "האוהב ישראל" הגדול זצ"ל, היה מספר על רבי אליעזר (אביו של הבעל שם טוב) שהיה מכניס אורחים מכל הסוגים ולא היה מבחין בין צדיק לרשע, אמר שיש רמז לכך מפסוק בתורה. שהנה הכתיב אומר: "קדש לי כל בכור פטר רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא".

וכך הוא ביאר את הפסוק: "קדש לי" – אם אדם מישראל רוצה באמת להתקדש לפני השם יתברך, עליו להיות ענוותן ושפל ברך, ולדעת כי "כל בכור" – כל אחד מישראל הוא גדול ממנו וצדיק ממנו, ולא ילך לחפש חטאים במעשי אחרים. "פטר כל" – פתח כל דבר וראשיתו, יסודו ועיקרו הוא "רחם בבני ישראל" – לרחם על כל איש ישראל יהיה מי שיהיה. ואולם "באדם ובבהמה" – להבדיל בין יהודי ויהודי, לומר שפלוני יש לו צורת אדם, ואלמוני נמשל כבהמה, "לי הוא" – זה שייך רק לי – ה', שאני יודע מעשי בני אדם ומחשבותיהם. אבל בשר ודם אסור לו להבדיל בין איש לרעהו, ועליו לרחם על כל בני ישראל, ולאהוב אותם במידה שווה ובלי הבדל כל שהוא...

"שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֶּת וְגו' מִצֹּת יֵאָכַל אֶת שְׁבַעַת הַיָּמִים" (יג, ו-ז.) (פנינים)

מסופר, שפעם אחת, בשנת בצורת, החליטו גבאי הצדקה של העיר וילנא, מפני המצב בקשה, להפחית מסכום הכסף הרגיל אשר נהגו לחלק לעניי העיר בכל שנה ל"קמחא דפסחא". כאשר הגיע הדבר לאוזני הגאון מוילנא זצ"ל צווה לקרוא מיד לגבאי הצדקה, והללו מיהרו לבוא. אשאל אתכם שאלה – פתח הגאון – מדוע בפסוק ו' כתוב "תאכל מצת" בכתיב חסר בלי האות ו', ואילו בפסוק ז' כתוב מצות יאכל", בכתיב מלא עם האות ו' ? אלא השיב הגר"א זי"ע – כאשר מדובר בך, בעצמך, רשאי אתה לצמצם ככל שתרצה, משום כך כתוב: "תאכל מצת" בכתיב חסר. ואילו כאשר מדובר באחרים הזקוקים לעזרה ולתמיכה, שם אין אתה רשאי לחסוך, ומשום כך כתוב: "מצות יאכל", בכתיב מלא...

"וכל בכור אדם בבניך תפדה והיה כי ישאלך בנך למחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים על כן אני זובח לה" (יג, יד-טו) (חתם סופר)

הנה בכל מצוות התורה רשאי אדם ליקח שליח בשליחותו, אבל בפדיון הבן אינו יכול לפדות ע"י שליח. והטעם, מאחר שבמכת בכורות, שפדיון הבן הוא זכר למכה זו, בא הקב"ה בעצמו ולא ע"י שרף ושליח, על כן מן הדין שגם הזכר שקבעו לזה יהיה ע"י האדם בעצמו. וז"ש, "וכל בכור אדם בבניך תפדה", היינו אתה בעצמך, ולא ע"י שליח, "והיה כי ישאלך בנך למחר לאמור מה זאת", היינו מאי טעמא נשתנה המצווה הזאת דייקא מכל מצוה שיכולים לקיימו ע"י שליח, "ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים", הוא בעצמו, "על כן אני זובח לה" ולא ע"י שליח, מדה כנגד מדה ...

והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים (יג, טז) (הרב יוסף זילברברג)

מצות תפילין שכרה גדול מאד, וכמובא ב"משנה ברורה" בשם הטור "שכל המניחם מאריך ימים בעולם הזה, שנאמר ה' עליהם יחיו, כלומר, אותם שנושאים שם ה' עליהם בתפילין – יחיו, ומובטח שהוא בן עולם הבא, ואין אש של גיהנום שולט בו, וכל עוונותיו נמחלים לו", וכן מובא ב"קיצור שולחן ערוך": "כל הזהיר במצות תפילין לנהוג בהם קדושה שלא לדבר בהם דברי הבליים ושיחת חולין ... מאריך ימים ומובטח שהוא בן עולם הבא".

מסופר על הרה"ק רבי שלום מבעלזא זצ"ל שבא אליו כנהוג נער בר מצווה שיניח לו תפילין. אחר הנחת התפילין אמר לו הרבי שיזהר שלא לדבר שיחת חולין בעת שהתפילין על ראשו. לאחר כמה שנים בא אותו נער שהתבגר ועמד לפני נישואיו, לבקש ברכת הצדיק לרגל הנישואין. שאלו הרבי האם קיימת את ההבטחה שלא לדבר בתפילין? לא ענה הבחור מאומה. משחזר ושאלו מספר פעמים ולא ענה, הבין הצדיק שהבחור החתן לא קיים את ההבטחה. אמר לו הרבי: אם כן הבטח לי שלא תדבר דברים בטלים עם הטלית! הושיט לו הצדיק את ידו, והחתן קיבל על עצמו בנתינת יד שלא לדבר בעת שהוא עטוף בטליתו, וכך אכן נהג כל ימיו. כשנפטר מהעולם, קברו אותו עם הטלית, כמנהג חוץ לארץ שקוברים עם הטלית, וכאשר הגיע לעולם העליון, מצבו לא היה כל כך טוב ... כאשר נשאל על מעשיו, לא ענה והראה בתנועות שהוא אינו מדבר כשהוא עטוף בטלית, ונעשה רעש גדול בשמים, עד שהוברר מה שאמר לו המוהר"ש זצ"ל, והוחלט שאם אכן קיים הבטחתו ולא דיבר דברים בטלים כשהוא מעוטף בטלית, ומצאו שאכן קיים הבטחתו, וכך דחף עצמו ישר לגן עדן ...

מסופר על בעל ה"שאגת אריה" זצ"ל שהיה רב בוולוז'ין ונסע פעם בכרכרה לעיר אחרת והיה יושב תחת אהל העגלה מעוטר בטלית ותפילין, ולמד שם, וגם העגלון היה לבוש בתפילין והתפלל. כשהגיע ליד היער, יצאו מתוך היער חמשה גזלנים וביקשו מהעגלון את הכסף שהיה ברשותם? השאגת אריה לא שמע ולא ראה אותם עד שהתחיל העגלון לצעוק: רבי, אוי נא לנו, כי בסכנה גדולה אנחנו. הביט עליהם הגאון וברחו מפחד לתוך היער. כששאלו העגלון למה ברחו, ענה הרב: לא מפני הכח הגופני שלי ברחו, אלא מפני עוזו של תפילין שבראשי ברחו, כנאמר: 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך', אלו תפילין שבראש, ולכן, כשראו את אור קדושת התפילין שלי ברחו. אמר לו העגלון: הלא גם אני הייתי לבוש התפילין על ראשי, ולא יראו? ענה הגאון: חז"ל אמרו "תפילין שבראש" ולא "על הראש", אצלך היו התפילין רק על הראש, כמצות אנשים מלומדה, וקדושת מצות התפילין צריכה להיות בפנימיות הראש, האדם צריך להניח את התפילין כדין ובכוונה של מצווה, ולכן לא יראו הגזלנים ממך ...

בענידת התפילין כראוי הופכים היהודי והתפילין להיות כמין ישות אחת ששם שמים נקרא עליה ועל ידי כך יכול הוא להטיל יראה על אויבי ה', וכשם שמהדרים במצות תפילין שייכתבו בידי סופר ירא שמים ומומחה, לא פחות מכך צריכים להדר במחויבות שלא להסיח דעת מהתפילין, ולא לנהוג בהם קלות ראש.

"והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך" [יג, טז]. (והערב נא)

להלן שאלה מעניינת שנשלחה אל מו"ר הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א מאת יהודים מהעיר אמסטרדם שבהולנד: עקב התפשטות תופעת האנטישמיות במקומנו, מצד גורמים מוסלמים עוינים, החליטה המשטרה המקומית, לנקוט בשיטה חדשנית על מנת למגר את התופעה הנוראה שמסכנת את חיי היהודים: שוטרים ובלשים הולנדיים מתחפשים ליהודים חסידים, ועם הלבוש החסידי מסיירים בפאתי העיר ובבתי הכנסיות, באופן שהמחבלים אינם מבחינים כלל כי מדובר בשוטרים, וכך מצליחים השוטרים ללכוד את התוקפים בערמה.

אחד השוטרים ההולנדיים, משכים ומעריב לאחרונה באופן קבוע אל בית הכנסת שלנו. הוא נראה כחסיד שורשי, ומשך כל התפילה אוחז בידו את הסידור (הפוך), מתנענע ושפתותיו רוחשות... והנה, ניגש אלינו השוטר ואמר: "אני רואה שאתם מניחים על ראשכם בכל בוקר 'ריבועים שחורים' שמחברות להם רצועות. ראו נא, על מנת שהמשימה תצליל, אנו מוכרחים להיות זהים ממש, ראוי שתתנו לי גם ריבוע שחור ואניחחו על ראשי..."

מכיוון שהובהר לנו, כי לבישת התפילין של השוטר הנוכרי, אינה צורך נחוץ כל כך של פיקוח נפש, אלא רק בגדר 'עדיפות לכתחילה', אם כן ברצוננו לדעת, האם מותר לנו למסור לנוכרי את התפילין, או שמא יש להימנע מכך?

השיב מו"ר שליט"א: כתב הרמב"ם (הלכות מלכים פ"י ה"י): "בן נח שרצה לעשות מצווה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעים אותו לעשותה כהלכתה..." וכתב הרדב"ז על דבריו: "ומכל מקום במצוות שצריכים קדושה וטהרה, כגון תפילין ספר-תורה ומזוזה, אני חוכך להחמיר שלא יניחו אותם לעשותן". לאור דברי הרדב"ז, נראה שאין מקום להקל ולתן לנוכרי תפילין, כאשר אין בכך צורך חיוני של פיקוח נפש. התפילין הם "פאר" מיוחד דווקא לעם היהודי ("כי שם ה' נקרא עליך" - אלו תפילין שבראש), ולכן אין לעטר נוכרי בפאר זה. והצעתנו היא, למסור לנוכרי בתים ריקים שלא נעשו לשם קדושת תפילין, ובזה תהיה תחפושתו מושלמת! ובנוגע לבישת הציצית של השוטרים הנוכרים, אמנם שנינו בשולחן ערוך, שאין מוכרים ומפקידים טלית מצויצת לנוכרי, שמא יתלווה עם ישראל בדרך (מחמת שיטעה הישראלי לחשוב כי מדובר ביהודי), ויהרגנו הנוכרי. מכל מקום, הרי אנשי המשטרה דנו, אינם חשודים על שפיכות דמים, ואדרבה, כל מעשיהם נעשים על מנת ללכוד עושי עוולה, ולכן ניתן להתיר (בנסיבות הקיימות) למסור להם את הציציות.

החיפזון למצווה הוא מדד, על מנת להבין את חשיבות הזריזות למצווה, (סיפור שסיפר הרב פינחס קזיוף שליט"א):

לא פעם אנו דוחים מצווה שבא לידנו, לא רק שאיבדנו אותה אלא הרסנו את מה שקיים. משל למה הדבר דומה: לקמצן אחד, שהחליט לקנות חליפה חדשה לאחר עשרים וחמש שנות נישואין. למחשבה החיובית הזו נדרשה חשיבה רבת שנים... כדרכה של זו, התקבלה ההחלטה רק בערב החג בשעה שהחנויות לקראת סגירה. המוכר היה קצר רוח, הוא אומנם מצא חליפה תואמת ללקוח, אך המכנס היה ארוך ונדרשה מקפלת של 5 ס"מ. מכיוון והחייט כבר הלך לביתו, נאלץ ידידנו לעשות זאת בכוחות עצמו.

כשהוא מאושר על הרכישה ניגש לרעייתו וביקש ממנה: "קניתי חליפה אנא גזרי 5 ס"מ קפלי 5 ס"מ ותתפרי..." האישה מצאה את שעת הכושר להזכיר נשכחות: "אתה לא מתבייש?! עד שכבר קנית יא-קמצן לא יכולת לשלם עוד 20 ₪ ושיעשו לך מכפלת?! יש לי לסדר את הבית!" בצר לו, פנה האיש אל ביתו בת החמש-עשרה שזה עתה סיימה קורס תפירה. אך גם זו כאימה, החלה מיללת: "אבא וכי אינך רואה שיש לי מבחנים ובגרויות?! לא מצאת זמן?!..." כשהוא המום מתושבותיהן של רעייתו וביתו, ניגש בליט ברירה לחמתו. מאז שנפטר בעלה לפני כשלוש עשרה שנה היא גרה אצלו וסועדת על שולחנו. גם היא כצאצאיה בחרה להפר שתיקה: "עד מתי אשתוק?! כל הביבי-סיטר אני עושה לכם. את מטלות הבית אתם דוחפים רק לי מה חשבת לעצמך?!..."

כשהוא מיאש ומצר על החליפה שקנה, שם את החליפה בארון והלך לישון. אשתו סיימה את הניקיונות בשעה 12 בלילה ובשעה של חשבון נפש אמרה לעצמה: "איזו אישה רעה אני מה בסך הכול ביקש בעלי לאחר 20 שנה? מכפלת?!... אעשה לו הפתעה!..." קמה מיד הוציאה את המכנסים מהארון גזרה 5 ס"מ קיפלה 5 ס"מ ותפרה. תחושה טובה עלתה על יצוע, מחר היא תשמח את בעלה.... כך חשבה.

הבת שלו חזרה בשעה 2 בלילה וגם היא בשעה של חשבון נפש אמרה לעצמה: "איזו ילדה רעה אני. מה בסך הכול ביקש אבא ממני? ועוד לאחר שהשקיע בי ונותן לי כל מה שביקשתי ממנו? מכפלת?!... אעשה לו הפתעה!..." קמה מיד הוציאה את המכנסים מהארון גזרה 5 ס"מ קיפלה 5 ס"מ ותפרה. בתחושה טובה עלתה על יצוע, מחר היא תשמח את אבא... כך חשבה.

בשעה 4 לפנות בוקר קמה חמתו לשתות כדור. ובשעה של חשבון נפש אמרה לעצמה: "איזו חמה רעה אני מה בסך הכול ביקש חתני היקר שמארח אותי בביתו? מכפלת?!... אעשה לו הפתעה!..." קמה מיד הוציאה את המכנסים מהארון גזרה 5 ס"מ קיפלה 5 ס"מ ותפרה. בתחושה טובה עלתה על יצוע, מחר היא תשמח את .... כך חשבה..... מסכן אפילו מכנס ברמודה לא נותר לו...

מכאן נלמד: מצווה שבאה לידנו אם לא נקיימה מיד, לא רק שנאבד אותה אלא גם נחבל בה... זריזות למצווה היא מדד לאהבה. אם יהודי מתאמץ להזדרז הרי הוא מגלה חיבה למי שציווה עליו... עם ישראל משתבח במצה כי היא המוכיחה את אהבתנו לבורא עולם..

וישמע יתרו את כל אשר עשה ה' למשה ולישראל (יח,א)

מה הייתה טעותו של פרעה?

לפני כמאתיים שנה, נקראו תושבי עיר הבירה וינה לראות בפלא הגדול, בנסיעת הבכורה של הרכבת. מרכבה הנוסעת ללא סוסים! נקהלו באי העיר והתגודדו ליד מפלצת הברזל האימתנית. היה שם יהודי אחד, ריאלי ומפוכח. הוא טען באזני כל מי שהיה מוכן לשמוע: "אין דבר כזה, מתעתעים כאן בקהל! מעולם לא נסעה מרכבה בלא סוסים! מה עוד מרכבה כבדה כל כך, כולה ברזל ופלדה. והיא עוד מתימרת למשוך אחריה שורה של קרונות!" אמרו לו: "זוהי המצאה חדשה, אחא, הכל מדברים בה!". והוא בשלו: "ראה תראו, הרכבת לא תמוש ממקומה!"

הקטר הוסק, ותימרות עשן עלו מן הארובה. והאיש נחרץ בדעתו: "הצגה, ותו לא. התנור בבית מעלה עשן מזה שנים, ואינו זז בסנטימטר אחד!". הקטר צופר צפירה חדה. והאיש צוחק: "צפצפה אינה תחליף לסוס. היא לא תזוז!". הרכבת נרעדה, והגלגלים החלו לנוע, באיטיות. "אמרתי לכם", אומר האיש, "הניסיון נכשל! תראו באיזו איטיות, חצי סיבוב וזהו!" הרכבת נכנסה לתאוצה, ובשקשוק גלגלים פתחה בדהרה. ספק האיש כפיים: "היא לא תיעצר לעולם!!!" קרא בחרדה...

הסיפור ממחיש לנו תכונה יסודית מאד, המקננת בנו: כיצד כל דבר עכשווי, נראה בעינינו קבוע ונצחי! כשברית המועצות הייתה מעצמת על, היא נראתה כענק אימתני, הקיים לעד. קרסה, וכבר ספדו לה ומחקה מן התודעה. כשלא ירדו גשמים, החליטו שהמדבר מתפשט, ויש לייבא מים מטורקיה. כשירדו גשמים, החליטו שהמבול הגיע...

זוהי גדלותם של החכמים, חכמי התורה, שעליהם נאמר "איזהו חכם הרואה את הנולד": הם אינם דנים לפי הרגע, אינם נסחפים בהתרגשות החולפת, ומבטם מקיף יותר ורחב יותר. אשרי השומע לקולם! דבר דומה קרה גם במכות מצרים. הכל תמהים, מדוע פרעה הקשה את לבו, כיצד יכול היה להתעקש לנוכח המכות? את התשובה השמיע לנו האלשיך הקדוש זצ"ל: הגיעה, למשל, מכת ערוב. חיות הג'ונגל פשטו על ערים, ועשו שמות בבקר ובצאן. המכה עברה, פרעה סקר את הנזקים ונאנח לרווחה: לא נורא, עוד נותרו המוני עדרי צאן! אין זאת חשב אלא שאלוהי מצרים הצליחו למתן את המכה... ואז הגיע מכת הדבר, וחלפה. פרעה סקר את הנזק, ונשם לרווחה: אמנם המון בקר וצאן מתו! אבל עוד נותרו רבים בהם לא נגעה המכה לרעה. לא נורא... ואז ניחתה מכת הברד, והמיתה את כל הבקר שהיה בשדה. ופרעה נרגע: לא נורא, עוד נשארו הבקר והצאן שבמכלאות...

מה הייתה הטעות של פרעה? טעות אווילית, וכה אנושית: הוא דן כל מכה לגופה, כשלעצמה, וערך סיכום לפני הזמן... אבל היה מי שידע כיצד להתבונן. מי שידע שאין להסתכל על חצי דבר, היה זה יתרו. ועליו נאמר: "וישמע יתרו את כל אשר עשה ה' למשה ולישראל עמו". הוא התבונן במבט כולל, והבין! הוא הבין, שהקדוש ברוך הוא הותיר פליטה במכת ערוב, כדי שיהיה לדבר במה לפגוע

ומה לכלות. והדבר הותיר פליטה, כדי שיהיה לברד במה להכות. ובמכת ברד הורה משה רבינו שיכניסו את בעלי החיים הביתה, ופרעה חשב שהדבר לטובתו. ולמעשה, מה היה? על ידי כך היו לפרעה סוסים כדי לרדוף אחרי בני ישראל ועל ידם טבעו הוא וחילו בים סוף... לסיכום: כל דבר שנראה כשלעצמו לטובת פרעה ועמו, היה למעשה שלב במכתם וברעתם!

ומהו הלקח עבורנו? לדעת, שהקדוש ברוך הוא מנהיג את העולם במבט מרחיק ראות, בסדרה של שלבים שלא יובנו אלא בסופם! אנו, המתבוננים בחלקי הדברים, בתהליך התהוותם, עומדים ותוהים. רק החכמים הרואים את הנולד במבט של התורה, אשר גילתה בשירת "האזינו" את כל מהלך הדורות עד לגאולה. רק הם מבינים את פשר המאורעות, ורואים איך כל מאורע הוא שלב במכלול שיביא את הגאולה!

חידון פרשת בא

הצג תשובות

1. מתי בפרשה זאת שרר חושך במצרים, מלבד במכת חושך?
2. באיזה הקשר מוזכרת רוח קדים (רוח מזרחית) בפרשתנו? היכן עוד מוזכרת רוח קדים בחומש שמות?
3. בפרשת בשלח, ים סוף מוזכר בהקשר לקריעתו. היכן מוזכר ים סוף בפרשתנו בהקשר לעשר המכות?
4. שמה של איזו מכה מפרשת וארא מוזכר גם בפרשה זו? (2 תשובות)
5. היכן מוזכרת בפרשה זו פרסה?
6. היכן בפרשה זו מוזכר כלב? באילו שני מקומות נוספים בתורה מוזכר כלב?
7. מה הקשר בין המספר 21 (כ"א) לאכילת מצה?
8. באיזה הקשר מוזכרות נעליים בפרשה זו?
9. איזו מצווה בפרשה זו כוללת עצם?
10. באיזה הקשר בפרשה זו מוזכרות שכמות (כתפיים)?
11. איזו מילה בת שתי אותיות מופיעה 4 פעמים בפרשה ויש לה שתי משמעויות שונות?
12. איזו מילה בת 2 אותיות מופיעה 27 פעמים בפרשה זו ויש לה 4 משמעויות שונות בתורה?

הסתר תשובות

1. מתי בפרשה זאת שרר חושך במצרים, מלבד במכת חושך?
במכת ארבה, נחיל הארבה כיסה את כל השמים, והחשיך את מצרים (שמות י טו).
2. באיזה הקשר מוזכרת רוח קדים (רוח מזרחית) בפרשתנו? היכן עוד מוזכרת רוח קדים בחומש שמות?

בפרשה זו, רוח קדים נשאה את הארבה למצרים (שמות י ג). בפרשת בשלח, ים סוף נבקע ברוח קדים עזה (שמות יד כא).

3. בפרשת בשלח, ים סוף מוזכר בהקשר לקריעתו. היכן מוזכר ים סוף בפרשתנו בהקשר לעשר המכות?

בסיום מכת ארבה, רוח מערבית השליכה אותו לים סוף (שמות י ט).

4. שמה של איזו מכה מפרשת וארא מוזכר גם בפרשה זו? (2 תשובות)

משה הזהיר את פרעה שהארבה יאכל את כל היבול שלא הושמד במכת ברד(שמות י ה), שהיא השביעית במכות ומוזכרת בפרשת וארא (שמות ט יח). בני ישראל צוו לשים דם מקרבן הפסח על מזוזות בתיהם (שמות יב ז) - דם הוא המכה הראשונה שמתוארת בפרשת וארא (שמות ז יז).

5. היכן מוזכרת בפרשה זו פרסה?

אחרי מכת חושך, פרעה מציע שבני ישראל יצאו ממצרים בלי הצאן והבקר שלהם. אולם משה סירב והתעקש ש"לא תשאר פרסה" במצרים (שמות י כו).

6. היכן בפרשה זו מוזכר כלב? באילו שני מקומות נוספים בתורה מוזכר כלב?

משה מזהיר את פרעה שבמכת בכורות תהיה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים, ובכל זאת אצל בני ישראל אפילו כלב "לא יחרץ לשונו [ינבח]" (שמות יא ז). בפרשת משפטים, התורה מצווה לתת את בשר הטרפה לכלב (שמות כב ל), ובפרשת כי תצא, התורה אוסרת להקריב בהמה שנקנתה תמורת כלב (דברים כג ט).

7. מה הקשר בין המספר 21 (כ"א) לאכילת מצה?

היום האחרון של פסח חל ב-21 (כ"א) בניסן (שמות יב יח).

8. באיזה הקשר מוזכרות נעליים בפרשה זו?

בני ישראל במצרים צוו לאכול את קרבן הפסח כשנעליהם ברגליהם (שמות יב יא).

9. איזו מצווה בפרשה זו כוללת עצם?

המצווה שלא לשבור עצם מקרבן הפסח (שמות יב מו).

10. באיזה הקשר בפרשה זו מוזכרות שכמות (כתפיים)?

כשבני ישראל יוצאים ממצרים כשמצותיהם צרוות "על שכמם" (שמות יב לד).

11. איזו מילה בת שתי אותיות מופיעה 4 פעמים בפרשה ויש לה שתי משמעויות שונות?

המלה "נא" משמשת שלוש פעמים בפרשה זו במשמעות של "בבקשה" (שמות י יא, י יז, יא ב). ובפסוק "אל תאכלו ממנו נא" משמעות המילה היא 'שאינו צלוי או מבושל' (שמות יב ט).

12. איזו מילה בת 2 אותיות מופיעה 27 פעמים בפרשה זו ויש לה 4 משמעויות שונות בתורה?

המילה "כי" מופיעה 27 פעמים בפרשה זו. בתורה, המילה מפורשת בארבע צורות שונות: "אם" "אולי" "אלא" ו"שהרי" (רש"י בראשית יח טו). "דהא" ברש"י.

חידון אותיות

על כל מצרים ירד והשחית מה שהשאיר הברד	א	<input type="text"/>	ארבה
מושב זקנים שה קונים	ב	<input type="text"/>	בית אבות
להם פרעה הסכים ולא לנשים "כי אותה אתם מבקשים"	ג	<input type="text"/>	גבול
שמו על המשקוף שהמשחית לא יתקוף	ד	<input type="text"/>	דם
מלשון שחוק וצחוק	ה	<input type="text"/>	התעללתי
מלשון לרוקן וישראל למצרים עשו כן	ו	<input type="text"/>	וינצלו
אחד מן התנאים שלקרבת פסח מביאים	ז	<input type="text"/>	זכר
את המשא - נושא ונפדה בשה	ח	<input type="text"/>	חמור

"עוטר ישראל בתפארה" בפרשה מילה בשפה זרה	ט	<input type="text"/>	טוטפת
בפסוק אחד מוזכר פעמיים פעם זה צד ופעם זה מים	י	<input type="text"/>	ימה
בשר טריפה קיבל כשכר בגלל שאת פיו סכר	כ	<input type="text"/>	כלב
כשבני ישראל רצו ממצרים לעלות לא יכלו לעשות מה שעשה לוט	ל	<input type="text"/>	להתמהמה
שבעה ימים מזה טועמים	מ	<input type="text"/>	מצה
בקשה לא כל כך קשה	נ	<input type="text"/>	נא
בכלי שבו הדם ניתן נמצאים תרש ובגתן	ס	<input type="text"/>	סוף
את זה בקרבן אסור לשבור זהו הזמן שהעם יצא כגיבור	ע	<input type="text"/>	עצם
גם זה במצרים לא ישאר מה שה' רוצה שנעבוד אי אפשר לשער	פ	<input type="text"/>	פרסה

כך את הקרבן אוכלים
ולא מבשלים

צ

צלוי

בתפילין זה פרשה
לעשות לבכור התורה דרשה

ק

קדש

לי

הוא שוכב
מתחת לרכב

ר

ריחיים

היום זה קופסא - לא של ממתקים
והלילה זה שניצלנו מהמזיקים

ש

שימורים

הוא לא יכול
את הפסח לאכול

ת

תושב